

MEVLÂNÂ'YA GÖRE ÂŞÛRÂ MATEMİ

PROF. DR. VEYİS DEĞİRMENÇAY *

Öz

Mevlâna; dinî ve tasavvufî konulara yer verdiği ünlü eseri *Mesnevî*'sinde; gazel, kaside, terkihibent ve rubailerden oluşan *Dîvân-ı Kebîr*'inde; dinî ve tasavvufî vaaz ve sohbetlerinin yer aldığı mensur eserleri *Fîhi Mâ Fih* ve *Mecâlis-i Seb'a*'sında yer yer dört büyük halifeye, onların sözlerine ve güzel hasletlerine de yer vermiştir. Dördüncü halife Hz. Ali'yi, onun iki evladı Hz. Hasan'ı, Hz. Hüseyin'i anmıştır.

Mevlâna, İslâm tarihinin en acıklı ve en üzücü hadisesi olan Kerbelâ olayına da değinmiş, Hz. Hüseyin'i Tanrı şehidi, aşk şehidi olarak tanıtmış; onu şehit edenleri, özellikle Yezîd'i ve Şemir'i kınayıp telin etmiştir. Ayrıca Âşura günü yas tutan Şiîleri eleştirmiş; onların bu inanç ve davranışlarını ölüm anında tövbe edip bağışlanma dileyen kişiye benzeterek, Hz. Hüseyin'e değil, kendilerine ağlayıp yas tutmalarının onlar için daha iyi olacağını bildirmiştir.

Bu çalışmada; Mevlâna'nın Âşûrâ günü Şiîlerin Kerbelâ'da şehit edilen Hz. Hüseyin için yas tutmaları hakkındaki görüş ve düşünceleri tespit edilip incelendi. Asıl konuya geçmeden önce, Şiîlik, Kerbelâ olayı ve Hz. Hüseyin'in hayatı hakkında kısaca bilgi verildi. Daha sonra Mevlâna'nın hulefâ-yi râşidîn'e yani dört büyük halifeye, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e bakışı ve onlarla ilgili sözlerinden birkaç beyte veya cümleye yer verildi. Bunlardan, özellikle Hz. Hüseyin hakkındaki düşünceleri ve onunla ilgili söylediği şiirleri ve beyitleri ele alınıp değerlendirildi.

* PROF. DR. VEYİS DEĞİRMENÇAY, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi. Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Persian Language and Literature. Email: veyis0065@hotmail.com; drveyis@atauni.edu.tr. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-82145526>. (Makale Geliş Tarihi: 30.11.2021/Kabul Tarihi: 30.01.2021).

Anahtar Kelimeler: Mevlâna Celâleddin, Şîlik, Hz. Hüseyin, Kerbelâ olayı, matem, yas tutmak.

ABSTRACT

Mawlana; In his famous work *Masnawi*, in which he included religious and mystical subjects; in *Diwan-ı Kebir*, which consists of ghazals, odes, composition and rubai His prose works, which include religious and mystical sermons and conversations, included the four great caliphs, their words and their beautiful life skills in places in the *Fiha ma Fiha* and *Majâles-e Sab'a*. He has remembered the fourth caliph, Hz. Ali and his two children Hz. Hassan and Hz. Hossein in different odes and sentences.

Mawlana also touched upon the incident of Karbala, which is the saddest and most painful event in the history of Islam. Introduced Hossein as a martyr of God, a martyr of love; He condemned those who martyred him, especially Yazid and Shemr. He also criticized the Shiites mourning the day of Ashura; likening their beliefs and behaviors to a person who repented at the time of death and asked for forgiveness, He informed them that it would be better for them to mourn and cry to themselves, not to Hz. Hossein.

In this study Mawlana's Ashura opinion, Views and opinions about mourning for him were determined and analyzed. Before moving on to the main subject, brief information was given about Shiism, the Karbala incident and the life of Hz. Hossein. Later, a few couplets or sentences about Mawlana's view of the khulefa-yi rashidin, namely the four great caliphs, Hz. Hassan and Hz. Hossein, and his words about them were included. Among these, his thoughts on Hz. Hossein and his poems and couplets about him were discussed and evaluated.

Keywords: Mawlana Jalal Al-Din, Shiism, Hz. Hossein, the incident of Karbala, the Mourning, Mourn.

چکیده

مولانا در اثر مشهور خویش، مثنوی، که به موضوعات دینی و تصوف پرداخته است، در دیوان کبیر که از قصاید، غزلیات، ترکیبات و رباعیات شکل گرفته است، در اثر منثور خویش فیه ما فیه و مجالس سبعة که صحبت ها و وعظ های دینی و تصوفی جای دارند،

در مورد چهار خلیفه و صحبت های ایشان سخن گفته است. در مورد خلیفه چهارم حضرت علی و دو فرزندش حضرت حسن و حضرت حسین بحث نموده است.

مولانا در مورد دردناکترین و محزونترین حادثه تاریخ اسلام یعنی کربلا نیز سخن گفته است. حضرت حسین را شهید راه خدا و شهید عشق دانسته است. کسانی که وی را شهید نموده اند و بخصوص یزید و شمر را محکوم و مورد لعن و نفرین قرار داده است. از سوی دیگر شیعیان را که در روز عاشورا سوگواری می کنند را نقد کرده است. گریه کردن نه برای حضرت حسین که در راه خدا شهید شد بلکه سوگواری برای خویشتن خود بهتر خواهد بود.

در این اثر افکار و اندیشه های مولانا در مورد روز عاشورا و مراسم سوگواری شیعیان برای ایشان در این روز مورد بررسی قرار گرفته است. قبل از ورود به موضوع اصلی در مورد شیعه، نبرد کربلا و زندگی حضرت حسین اطلاعات مختصری داده شده است. در بخش دیگر افکار مولانا در مورد خلفای راشدین و طرز تفکر ایشان در مورد حضرت حسن و حضرت حسین در چندین بیت و مصراع جای داده شده است. از میان اینها بیش از همه اندیشه های مولانا در مورد حضرت حسین و اشعار و بیت هایی در این خصوص مورد بررسی قرار گرفته است.

کلید واژه‌ها: مولانا جلال الدین، شیعه، حضرت حسین، نبرد کربلا، مراسم سوگواری، سوگواری.

GİRİŞ

Şîa, "taftar, yardımcı, destekleyici; bir işi gerçekleştirmek için bir kimse etrafında toplanan grup" manasına gelir. Müfredi şîî'dir. Terim olarak Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ali'yi halifelîğe en lâıyk kişi olarak gören ve onu ilk meşru halife kabul eden, onun vefatından sonra da hilafete Ali evladının getirilmesi gerektiğine inanan Ali taraftarlarına verilen bir addır.¹

¹ Algül, Hüseyin ve dğr., *İlmihal*, Divantaş, İstanbul 1998 (Önsöz'deki tarih), I, 29; Mustafa Öz, "Şîa", *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX, 111-112.

Ali taraftarları, bu görüş, düşünce ve inançta olmalarına rağmen, gerçek imam ve halife kabul ettikleri Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'a biat etmiş ve onların halifeliklerini tanımıştır.

Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer devrinde devlet görevleri ehil kişilere verilmiş, zararlı düşüncelerin ortaya çıkıp yayılmasına ve toplum yapısında gevşekliğe müsaade edilmemiştir. Dolayısıyla Ali taraftarlığı ve benzeri oluşumlara pek rastlanmamıştır; ancak Hz. Osman döneminde aynı huzur ve sükûnet devam etmemiştir. Halifenin yaşlılığı, daha çok yakınlarından seçtiği vali ve memurların kontrolden çıkıp yetkilerini aşması, muhalif hareketlerin ortaya çıkıp güçlenmesine, halife ve çevresindekilerin aleyhine bir husumetin oluşmasına ve özellikle siyasî anlamda Şîa'nın gelişmesine zemin hazırlamıştır.²

Yönetime karşı hoşnutsuzluk gün geçtikçe artmış ve 35 (656) yılında Hz. Osman isyancılar tarafından Medine'de şehit edilmiştir. Bu durum Ali'nin hilâfeti kabul etmesiyle kısmen sakinleşmişse de siyasal ve sosyal çalkantı devam etmiştir. Hz. Ali'nin 40 (661) yılında bir Hâricî tarafından öldürülmesinin ardından, onun yerine Kûfe'de halife olarak tanınan Hz. Hasan'ın altı ay sonra Muâviye ile yaptığı anlaşma sonucunda halifelikten çekilmesi bir kısım Ali taraftarlarınca hoş karşılanmamıştır. Muâviye'den sonra Yezîd'in hilâfeti döneminde Kûfe'deki Ali taraftarları, halife olması için kendisine destek vereceklerini vaat etmeleri üzerine Hüseyin, Kûfe'ye hareket etmiş, ancak Kerbelâ'da Emevî güçleriyle yaptığı mücadelede şehit edilmiştir. Bu olay Şîa'nın teşekkül sürecine girmesindeki en önemli etkenlerden biri olmuştur.³

Kerbelâ olayının ardından Hz. Ali ve evlâtlarına duyulan siyasî taraftarlık zamanla bir sistem haline gelmiştir. Hz. Hüseyin'in hayatta kalan oğullarından Ali b. Hüseyin Zeynelâbidîn siyasî faaliyetlerden uzak bir hayat sürerken, Zeyd ve Muhammed Bâkır II. (VIII.) yüzyıl başlarında ilmî ve siyasî faaliyetlerde bulunmuşlardır.⁴

Şîa'nın günümüze ulaşan üç büyük fırkası Zeydiyye, İsmailiyye ve İsnâaşeriyye-İmâmiyye'dir. Zeydiyye, Hz. Ali'nin torunu Zeyd b. Ali Zey-

² *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi* (ed. Hakkı Dursun Yıldız), Çağ Yayınları, İstanbul 1992, II, 436-437; Mustafa Öz, "Şîa", *DİA*, XXXIX, 112.

³ Mustafa Öz, "Şîa", *DİA*, XXXIX, 112.

⁴ Mustafa Öz, "Şîa", *DİA*, XXXIX, 112.

nelâbdîn'e nisbet edildiği için bu adı alır. Hilâfetin Hz. Ali'nin ve soyundan gelenlerin hakkı olduğuna inanmakla birlikte Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in halifeliklerini de meşru görürler. Hz. Zeyd, ilk iki halifeyi meşru görüp onları hayırla anınca, bu durum bazı Şîîlerin hoşuna gitmemiş ve onu terk etmişlerdir. Râfıza denilen bu grup Ca'fer-i Sâdık'a katılmıştır. Zeyd'in ölümünden sonra Hz. Hasan'ın torunu Abdullah'ın oğlu Muhammed Nefsüzzekiyye ile kardeşi İbrâhim, Zeydiyye'nin imamları olarak kabul edilmiştir. Günümüzde Yemen bölgesinde taraftarları bulunmaktadır.⁵

İsnâşeriyye-İmâmiyye'nin Ali, Hasan, Hüseyin ve Ali Zeynelâbidîn'den sonra beşinci imamı kabul edilen Muhammed Bâkır, Şîî kaynaklarına göre imameti bütün insanların ihtiyaç duyduğu ilâhî bir otorite şeklinde değerlendirmiştir. Onun 114 (733 [?]) yılında vefatının ardından imam olarak tanınan oğlu Ca'fer-i Sâdık, İsnâşeriyye-İmâmiyye'nin kurucusu sayılmıştır. Akaid ve fıkıhta görüşleri esas alındığı için Ca'feriyye adıyla da anılmıştır. Bu mezhebe göre, Hz. Ali ve Hüseyin soyundan gelen on iki imama inanma, hem iman esaslarından birini hem de mezhebin ana doktrinini teşkil eder. İmamlar masumdurlar. Hz. Ali'ye biat etmeyen sahabilere karşı tavır alma, onları kınama mezhebin ön kabullerindedir.⁶

Ca'fer-i Sâdık'ın ölümünün (148/765) ardından devlet başkanlığına oğlu İsmâil'in ve soyunun hak sahibi olduğunu iddia eden ve aşırı görüşleriyle tanınan İsmâilîler, hicrî IV. yüzyılın başında Kuzey Afrika'da Fatımî Devleti ile güçlenmiş, sonra Müsta'liyye ve Nizâriyye diye iki kola ayrılmıştır. Günümüzde Pakistan, İran, Orta Asya ve Yemen'de taraftarları bulunmaktadır.⁷

Ca'fer-i Sâdık'ın ölümünden sonra ortaya çıkan İsmâiliyye istisna edilirse imamet konusunda oğulları Abdullah Eftah ile Mûsâ Kâzım arasında ihtilâf çıkmakla beraber yedinci imam olarak Mûsâ Kâzım kabul edilmiştir. Mûsâ Kâzım'ın ölümünün (183/799) ardından bazı fırkalara ayrılmışsa da çoğunluk, Ali Rızâ'yı, onun da 203 (818) yılında öldürülmesinin ardından

⁵ Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, II, 459-461; Algül, Hüseyin ve dğr., *İlmihal*, I, 29-30; Mustafa Öz, "Şîa", *DİA*, XXXIX, 113.

⁶ Algül, Hüseyin ve dğr., *İlmihal*, I, 30; Mustafa Öz, "Şîa", *DİA*, XXXIX, 112-113.

⁷ Algül, Hüseyin ve dğr., *İlmihal*, I, 30; Mustafa Öz, "Şîa", *DİA*, XXXIX, 113.

dan sırasıyla Muhammed Cevâd Takî, Ali Hâdî Nakî ve Hasan b. Ali Askerî'yi imam kabul etmiştir. Hasan Askerî'nin vefatı üzerine imamın oğlunun olup olmadığı, imametın kime intikal edeceği konularında ihtilâflar, dolayısıyla fırkalar meydana gelmiştir. Neticede Hasan Askerî'nin Muhammed isminde bir çocuğu on ikinci imam ve mehdî olarak kabul edilmiştir. Onun, biri kısa süreli (874-941), diğeri 941 yılında başlayıp hâlâ devam ettiği düşünölen uzun süreli iki gaybeti bulunmaktadır. İnan, Irak, Azerbaycan'da yaşayan Müslömanların çoğunluğu bu mezhebe mensuptur.⁸ Başka ölkelerde de taraftarları bulunmaktadır.

Âşûrâ

Âşûrâ, onuncu gün demektir. Hz. Nuh'tan itibaren bütün Sâmi dinlerinde mevcut olan ve Câhiliye Arapları arasında da Hz. İbrâhim'den beri önemli görülüp oruç tutulan bir gündür. Hz. Peygamber de buna riayet etmiş, Medine'ye hicret edince bu orucu devam ettirmiş, başkalarına da emretmiştir; fakat Ramazan orucu farz kılınca âşûrâ gününde oruç tutmayı bırakmıştır. Resûlullah'a âşûrâ konusu sorulunca, "Âşûrâ Allah'ın günlerinden bir gündür, dileyen bu günde oruç tutsun, dileyen tutmasın" buyurmuştur.⁹

Âşûrâ'nın İslâm tarihinde siyasî bir yönü de vardır. Hz. Hüseyin, Muaviye'nin oğlu Yezîd'in halifeliğini kabul etmediğı için 10 Muharrem 61'de (10 Ekim 680) Kerbelâ'da çocukları ve taraftarlarıyla birlikte şehit edilmiş ve bu olaydan sonra bu tarih Şîa için önem kazanmış ve Hz. Hüseyin'in intikamını alma ahdinin tazelendiğı bir matem günü olmuştur. Şiîler'in her yıl kendilerine işkence yaparak tutmaya başladıkları bu matem orucu Şiî-Fâtımî devletinin himayesinde devlet merasimleriyle icra edilmiş, daha sonra bu merasimler İnan'da ve Şiîler'in bulunduğu başka ölkelerde gelenek halini almıştır. Esasen dinin yasakladığı bu çeşit bir matem, Şiî inancın canlı tutulmasında ve mezhep bütönlüğünün sağlanmasında önemli rol oynamıştır. Şîa'nın Âşûrâ'yı yas günü ilân etmesine karşılık Emevîler, Kerbelâ faciasını unutturmak için bir vesile sayarak o günü âdeta bir bayram kabul etmişlerdir.¹⁰

⁸ Algöl, Hüseyin ve dğr., *İlmihal*, I, 30; Mustafa Öz, "Şîa", *DİA*, XXXIX, 113.

⁹ Yusuf Şevki Yavuz, "Âşûrâ", *DİA*, İstanbul 1991, IV, 24-25.

¹⁰ Yusuf Şevki Yavuz, "Âşûrâ", *DİA*, IV, 25-26.

Hz. Hüseyin

5 Şâban 4 yılında (10 Ocak 626) Medine'de doğmuştur. Hz. Peygamberin irtihalinde (13 Rebûlevvel 11/8 Haziran 632 Pazartesi) 6 yaşlarındadır. Ağabeyi Hasan gibi ilk iki halife döneminde cereyan eden önemli olaylarda fiilen yer almamıştır. Hz. Osman zamanında Saîd b. Âs'ın Kûfe'den Horasan'a yaptığı sefere (30/651) ağabeyi ile birlikte katılmış; Hz. Osman'ın evini kuşatan isyancılara karşı babası Hz. Ali tarafından yine ağabeyi ile birlikte halifeyi korumak ve evine su taşımak üzere görevlendirilmiştir.¹¹

Babasının halifeliğinde Kûfe'ye gitmiş ve onun bütün seferlerine katılmıştır. Babasının şehadetinden sonra yine onun vasiyetine uyarak ağabeyine itaat etmiş; ağabeyinin halifelikten feragat ederek Muaviye'ye biat etmesine karşı çıkmasına rağmen ona tabi olup birlikte Medine'ye gitmiştir. Bu anlaşma neticesinde Muaviye'nin kendilerine tahsis ettiği yıllık 2 milyon dirhemi onun vefatına kadar almıştır. Her zaman ağabeyi ile birlikte hareket etmiş; onun vefatından (49/669) sonra da I. Yezîd'in hilâfet makamına gelişine kadar (60/680) siyasetten uzak durmuştur.¹²

Muâviye, yerine oğlu Yezîd'i veliht yapmış ve halktan oğluna biat etmelerini istemişti. Medine'de bulunan Hz. Hüseyin, Abdullah b. Zübeyr, Abdurrahman b. Ebû Bekir, Abdullah b. Ömer dışında herkes biat etmişti. Muâviye öldükten sonra (60/680) hilâfet mevkiine gelen Yezîd, Medine valisi Velîd b. Utbe'ye mektup yazarak daha önce biat etmeyen Hüseyin ve arkadaşlarının biatını almasını emreder. Medine valisi, Yezid'in talebi iletince Hz. Hüseyin, "Benim gibi birinden gizli biat alınmaz. Halkı toplayıp hepimizi biata davet edersin" der. Ancak 28 Receb 60 (4 Mayıs 680) gecesini, bu davranışının yanlış olduğunu söyleyen baba bir kardeşi Muhammed b. Hanefiyye hariç oğullarını, kardeşlerini ve bütün aile fertlerini yanına alarak Mekke'ye gider.¹³

¹¹ Ethem Ruhi Fıçlalı, "Hüseyin", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 518.

¹² Ethem Ruhi Fıçlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 518.

¹³ Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Târîh-i Taberî, Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* (Farsça trc. Ebu'l-kâsım Pâyende), 1352 hş., Elektronik Yayın 1389 hş., VII, 138-139, 169; Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi* (çev. İsmail Yiğit ve Sadreddin Gümüş), Kayıhan Yayınları, İstanbul 1985, II, 83; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi* (ed. Hakkı Dursun Yıldız), Çağ Yayınları, İstanbul 1992, II, 307-310; 322-323.

Hız. Hüseyin'in Yezîd'e biat etmeyip Mekke'ye gittiğini haber alan Kûfeliler, kendisine biat etmek için davet mahiyetinde birçok mektup yazarlar. Ayrıca Ebu Abdullah el-Cedelî başkanlığında bir heyet gönderirler. Bunun üzerine Hz. Hüseyin, durumu yerinde incelemesi için amcasının oğlu Müslim b. Akîl'i Kûfe'ye gönderir. 5 Şevval 60 (9 Temmuz 680) tarihinde şehre ulaşan Müslim, Hz. Hüseyin adına biat almaya başlar. On sekiz bin kişi biat eder. Kûfe valisi Numan b. Beşir, Müslim'i bu hareketinden dolayı uyarmışsa da ona engel olamaz ve Yezîd'e durumu bildirir.¹⁴

Yezîd, vali Numan'ı görevinden alıp yerine Basra Valisi Ubeydullah b. Ziyad'ı getirir. Müslim'i idam etmek veya sürgüne gönderme emriyle Kûfe'ye gelen Ubeydullah halkı toplayarak bir konuşma yapar. Bunun üzerine Müslim, halkı ayaklanmaya çağırır. Müslim, yaklaşık dört bin kişiyle Ubeydullah'ın kasrını kuşatır. Ancak ayaklanan halk, Ubeydullah'ın safında yer alan Kûfe ileri gelenlerinin nasihat ve tehditleri üzerine dağılmaya başlar. Müslim'in yanında sadece otuz kişi kalır. Bir müddet sonra onlar da dağılır. Müslim, yakalanarak öldürülür (8 veya 9 Zilhicce 60/9 veya 10 Eylül 680).¹⁵

Her ne kadar Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer ve Abdurrahman b. Hâris, Kûfe ve Irak halkının güvenilir kimseler olmadıklarını, kendisine yardım edeceğini vadedenlerin onu yalnız bırakacaklarını, hatta onu öldürebileceklerini, onlara yaklaşılmamasını tavsiye etmişler ve özellikle İbni Abbas hiç olmazsa ailesini, çocuklarını götürmemesini istemişse de Hz. Hüseyin, Kûfe'deki olaylardan ve Müslim'in başına gelenlerden habersiz bir şekilde umresini tamamlayıp 8 Zilhicce 60 (9 Eylül 680) tarihinde ailesi, çocukları ve az bir taraftarıyla birlikte Kûfe'ye hareket eder.¹⁶

¹⁴ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 138-139; Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 83-84; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 322-323; Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 519.

¹⁵ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 139-142; Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 84; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 324-325; 477-479; Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 519.

¹⁶ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 170-173; Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 84; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 324-325; 479-480; Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 519.

Hız. Hüseyin, yolda şair Ferezdak ile karşılaşır; ona Kûfe'deki halkın ne durumda olduğunu sorar ve ondan "Kalpleri seninle, ama kılıçları Ümeyye oğulları iledir. İlâhî takdir gökten iner, Allah dilediğini yapar" cevabını alır. Hız. Hüseyin, "Doğru söyledin hüküm Allah'ındır. Allah dilediğini yapar." deyip yolculuğuna devam eder. Yolda Abdullah b. Mutî' ile karşılaşır. O da "...Kûfe'ye gitme, Ümeyye oğullarına duçar olma." der; ancak Hüseyin yine yoluna devam eder. Daha sonra Sa'lebiyye'de Kûfelilerin biatlarından caydıklarını ve Müslim b. Akîl ile Hânî b. Urve'nin öldürüldüğünü öğrenip yanında bulunanlardan bazılarının da "Allah için buradan geri dön, Kûfe'de senin yardımcın ve taraftarın yoktur. Onların sana karşı tavır almalarından korkarız." demeleri üzerine geri dönmek ister; fakat bu defa da Müslim'in oğullarının ve kardeşlerinin "Ya intikamımızı alırız ya da babamız gibi şehit oluruz, ama asla geri dönmez." demeleri üzerine yola devam etmeye mecbur kalır. Bu arada taraftarlarına "ayrılmak isteyen ayrılın, onu kınayacak değiliz." der. Bunun üzerine yolculuğu esnasında kabileye katılanlar ayrılırlar; yanında sadece aile bireyleriyle birlikte yaklaşık yetmiş seksen kişi kalır.¹⁷

Bir rivayete göre Hız. Hüseyin, rüyasında Resûlullah'ı gördüğünü ve ister lehine ister aleyhine sonuçlansın başladığı işi tamamlamakla emrolduğunu söyleyerek geri dönmeyi reddeder.¹⁸

Hız. Hüseyin, yolda Hür b. Yezîd komutasında bir askeri birlikle karşılaşır. Hür b. Yezîd, Hüseyin'e "Nereye gidiyorsun?" diye sorar. O da "Bu şehre gidiyorum." der. Daha sonra Hür, "Geri dön; zira orada senin için bir hayır ümidi yoktur." deyince Hüseyin dönmek ister, ancak Müslim b. Akîl'in kardeşlerinin baskısı üzerine dönmekten vazgeçer.¹⁹ Hız. Hüseyin, Kûfe'ye gitmelerine engel olan bu birliğe "Ey insanlar! Allah da biliyor siz de biliyorsunuz ki ben, buraya sizin gönderdiğiniz mektuplar ve elçiler üzerine geldim... Eğer bana verdiğiniz sözde duruyorsanız şehrinize girerim; aksi hâlde geldiğim yere geri dönerim." der. Hür b. Yezîd, bir riva-

¹⁷ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 170-186; Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 84; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 326-327; 480-481; Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 519.

¹⁸ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 176; Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 519; Ümit Kılıç, "Kerbela Olayı", *İslâm Tarihi ve Medeniyeti, İslâm Tarihi ve Medeniyeti, Emevîler*, III, 95.

¹⁹ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 177; Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 84.

yete göre “Sizi yakalayıp Kûfe’ye Ubeydullah b. Ziyad’a götürmemiz emredildi.” deyip Hz. Hüseyin’in geri dönmesine izin vermez;²⁰ bir rivayete göre ise Medine ve Kûfe’nin dışında bir yere gitmesini teklif eder; o da Kerbelâ’ya giden yola yönelir.²¹ Daha sonra Hür, valiye Hüseyin ve arkadaşlarının Kerbelâ’ya ulaştığını bildirir; o da kafilenin sarp ve müstahkem yerlere sığınmasına engel olunmasını, susuz ve savunmasız bir yerde konaklamaya mecbur edilmesini ister. Ayrıca Rey valiliğine getirilen Ömer b. Sa’d’a da ordusuyla Hz. Hüseyin üzerine yürümesini ve bu meseleyi halletmesini emreder. Hz. Hüseyin, Ömer’in gönderdiği elçiye kendisini Kûfeliler’in çağırdığını, 18.000 kişinin biat ettikten sonra biatlarını bozduğunu, dönüp gitmek istediğinde ise Hür b. Yezîd’in engel olduğunu ve kendisini buraya kadar gelmek zorunda bıraktığını anlatır.²²

Rivayetlere göre Ömer b. Sa’d ile Hz. Hüseyin gizlice birkaç kez görüşmüşler ve bu görüşmelerden birinde Hz. Hüseyin, Ömer’e “ya beni bırak, geldiğim yere geri döneyim yahut Yezîd’in yanına gideyim ya da İslâm serhatlerinden birine gidip orada cihatla meşgul olayım.”²³ diye teklifte bulunmuş veya Ömer b. Sa’d, Hz. Hüseyin’e “Ya Medine’ye dön ya da Allah yolunda cihat eden bir topluluğa katılıp Allah için savaş veyahut Şam’da bulunan Yezîd’le görüş” diye bir teklifte bulunmuş, o da kabul etmiştir. Ömer, bu durumu Ubeydullah’a bildirince o, önce buna sevinmiş, ancak komutanı Şemir b. Zilcevşen’in bu teklifi kabul etmesinin kendisi adına iyi olmayacağını, fırsatı kaçırmamasını, aksi hâlde Hüseyin’in kendisinden daha güçlü olacağını söylemesi üzerine “ne güzel fikir, bu görüş yerine getirilsin.” deyip kabul etmemiştir.²⁴

Neticede Ubeydullah, Şemir ile Ömer’e bir mektup göndererek Hüseyin’in doğrudan kendisine teslim olmasını sağlamasını, bunu başaramazsa onunla savaşmasını, aksi takdirde kumandayı Şemir’e bırakmasını emreder. Şemir karargâha 9 Muharrem Perşembe günü ulaşır. Ertesi gün Hz. Hüseyin, Ömer’in ordusuna yaklaşıp kendisinin buraya geliş amacını anlamaları, hakkında insafli hüküm vermeleri halinde saadete kavu-

²⁰ *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 327-328.

²¹ *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 482.

²² Ethem Ruhi Fıçlalı, “Hüseyin”, *DİA*, XVIII, 520.

²³ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 177; Ümit Kılıç, “Kerbela Olayı”, *İslâm Tarihi ve Medeniyeti*, Emevîler, İstanbul 2018, III, 103.

²⁴ *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 483.

şacaklarını ve üzerine yürümelerine gerek kalmayacağını, mazeretini dikkate almamaları durumunda ise istediklerini yapmalarını söyler. Hz. Hüseyin konuşmasında ayrıca anne babasının İslâm'a hizmetlerini, Allah resulünün kendisi hakkında söylediği övgü dolu ifadelerini dile getirir ve kanını dökmenin büyük günah olacağını da hatırlatır.²⁵

10 Muharrem 61'de (10 Ekim 680) Ömer b. Sa'd'ın attığı bir okla başlayan savaş birbirine denk olmayan kuvvetler arasında tam bir dram şeklinde devam eder. Büyük bir ordu karşısında canla başla savaşan, sıcak ve susuzluktan da bitkin hale düşen Hz. Hüseyin ve az sayıdaki taraftarı, birkaç kişi hariç kısa sürede şehit edilir. Hz. Hüseyin'in kesilen başı ile katliamdan kurtulan kızları, kız kardeşi, hasta oğlu Ali Zeynelâbidin ve diğer esirler Yezîd'in yanına Şam'a götürülürler; birkaç gün sonra da Medine'ye gönderilirler.²⁶

Hz. Hüseyin'in Ali Ekber, Ca'fer, Abdullah ve Ali Zeynelâbidîn adlı dört oğlu, Fâtıma ve Sükeyne (Sekîne) adlı iki kızı vardır. Soyuna, Ali Zeynelâbidîn'den devam etmiş olup seyyid unvanıyla tanınmıştır.²⁷

Sözde Şiîler: Kûfe Halkı, Ali Taraftarları

Hz. Ali'ye, onun şehadetinden sonra Hz. Hasan'a ve Hz. Hüseyin'e biat ettiklerini söyleyen sözde Ali taraftarları yani Şiîler, özellikle Iraklılar ve Kûfeliler, şair Ferezdak'ın dediği gibi "kalben Hüseyin'le idiler, ama kılıçları Ümeyye oğullarıyla idi." Onlar belki kalpten biat etmişlerdi, ama sözleriyle, kalplerinden geçirdikleriyle fiilleri bir olmamış, sözlerini eyleme dönüştürememişlerdir. Onların bu ikiyüzlü davranışları yüzünden imam ve halife olarak tanıdıkları Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve ailesi şehit edilmişlerdir. Murtezâ Mutahherî'nin "Şüphesiz Kûfe halkı Ali b. Ebî Tâlib'in şiîlerindendi yani taraftarlarındandı; ama İmam Hüseyin'i Şiîler öldürdüler..."²⁸ dediği gibi Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in şehadetine Şiîler sebep olmuşlardır.

²⁵ Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, II, 328-329; 482-483; Ethem Ruhi Fıçlalı, "Hüseyin", DİA, XVIII, 520.

²⁶ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 177; Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 85; Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, II, 483-485; Ethem Ruhi Fıçlalı, "Hüseyin", DİA, XVIII, 520.

²⁷ Ethem Ruhi Fıçlalı, "Hüseyin", DİA, XVIII, 521.

²⁸ Mutahherî, Murtezâ, *Hamâse-i Huseynî (Suhên-rânîhâ)*, Sadrâ Yayınları, Tahran 1377 hş., I, 48.

Hız. Hüseyin, Kûfelilerin ve bölge halkının kendisine biat edeceklerini, halifeleri olarak görmek istediklerini bildiren davet mektupları gelince, amcasının oğlu Müslim b. Akil'i elçi olarak göndermişti. Müslim, Kûfe'ye giderek Hız. Hüseyin adına biat almaya başlamış ve yaklaşık on sekiz bin kişi biat etmişti. Bunun üzerine Müslim, onların bu davranışına aldanarak Hız. Hüseyin'e Kûfe'ye gelmesi için haber göndermişti. Bu durumdan haberdar olan Yezid, Kûfe valisi Numan'ı görevden alıp Basra valisi Ubeydullah b. Ziyad'ı vali olarak atadı. Müslim'i yakalayıp idam etme veya sürgüne gönderme emriyle Kûfe'ye gelen Ubeydullah, halkı toplayarak bir konuşma yaptı. Müslim, Hânî b. Urve'nin evine sığındı. Vali, bu durumu öğrenince Hânî'den Müslim'i teslim etmesini istedi. Müslim de adamlarını toplayarak valinin sarayına doğru hareket etti. Bunu üzerine vali, eşrafla bir görüşme yaptı. Valinin tehdit ve vaatleriyle devlete bağlı kalma hususunda ikna edilen eşrafın gayretleri ve ikna çabaları neticesinde halk, Müslim'i terk etmeye başladı. Müslim'in yanında sadece otuz kişi kaldı. Vali, Muhammed b. Eş'as'la Müslim'i yakalattı. Müslim ve Hânî her ikisi de öldürüldü.²⁹

Bir rivayete göre Müslim, kendisini yakalayan Muhammed'e "Görüyorum ki şu anda beni koruyamazsın. Fakat acaba bir elçi gönderip Hüseyin'e durumu bildirmesini, benim adıma ona geri dönmesini, Kûfelilere aldanmamasını, çünkü bunların onun babasına neler yaptıklarını, kendisine ve ona yalan söylediklerini, yalancının doğru reyî olmadığını söylemesini sağlayabilir misin?" demiş; o da bu isteği İyâs b. Asel-i Tâî'yi göndererek yerine getirmiştir. İyâs, Kûfe'ye dört konak kala Zübale'de Hüseyin'i görüp haberi iletmiş; Hüseyin'in de "Allah neyi takdir etmişse o olur; kendimi ve ümmetin fesadını Allah'a havale ediyorum" diyerek yola devam etmiştir.³⁰

Hız. Ali, Hasan, Hüseyin ve Zeyneb, Hüseyin'in kızı küçük Fatıma ve oğlu Ali'nin sözleri ile Hız. Hüseyin'in Kûfelilerin ve bölge halkının davetinden sonra Kûfe'ye gitmeye karar verdiğinde arkadaşlarının ve yolda karşılaştığı Kûfe'den dönen yolcuların aşağıda aktaracağımız cümleleri,

²⁹ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 170-187; Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 83-84; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 324-325; Ethem Ruhi Fırlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 519.

³⁰ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 163-164; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 324-325; Ümit Kılıç, "Kerbela Olayı", *İslâm Tarihi ve Medeniyeti, Emevîler*, III, 96-99.

Şîîlerin, Irak halkının ve özellikle Kûfelilerin nasıl bir yapıda ve hâletiruhiyede olduklarını son derece açık ve net bir şekilde göstermektedir.

Hız. Ali'nin *Nehcü'l-belâga'sından*:

“Uzaklaşıp helâk olsunlar, Semud kavminin helâk olduğu gibi. Ama mızraklar onlara uzandı, kılıçlar tepelerine indi mi, yaptıklarına pişman olurlar. Bugün, onları bozgunluğa düşüren şeytan, yarın, onlardan olmadığını söyler, onları kendi hâllerine bırakır gider. Doğru yoldan sapmaları, azgınlığa, körlüğe uymaları, gerçekten ayrılmaları, sapıklık çölüne düşüp serkeşlik etmeleri, belâ olarak yeter onlara.”³¹

“[Ey Kûfeliler!] Canım kudret elinde olana ant olsun, bu topluluk, size üst olacaktır; ama bu, onların, sizden daha haklı olduklarından değil, batıl iş bile buyrulsa hemencecik itaat edişlerinden ve sizin, benim buyruğuma itaat etmeyişinizden. Ümmetler, buyrukları altındakilerin zulmünden korkarak sabahlarlar; bense buyruğum altındakilerin zulmünden ürkererek sabahlamaktayım. Düşmanla savaşmanızı istedim, gitmediniz. Size öğüt verdim, tutmadınız. Gizli, açık bağırdım, gelmediniz. Öğüdümü duymadınız. Buradasınız ama yok musunuz? Kullarsınız ama baş mı kesildiniz? Size gerçek sözler söylüyorum, kaçılıyorsunuz. Adamakıllı öğüt veriyorum, sözüm bitmeden dağılıyorsunuz. İsyân edenlerle savaşa teşvik ediyorum sizi, daha sözüm bitmeden Sebe kavmi gibi dağılıyorsunuz; toplandığınız yerlere gidiyor, birbirinizi öğütlerle kandırıyor, aldatıyorsunuz. Sizi sabahleyin doğru yola sevk ediyorum; akşamleyin yanıma yay gibi eğrilmiş dönüyorsunuz. Sizi doğrultan da usandı gitti, duyup dinleyenin de işi sarpa sardı.”³²

“A bedenleriyle karşımda duran, akıllarını yitirmiş, dilekleriyle burada bulunmayan, istekleri çeşit çeşit olan kişiler, a emirlerini derde uğratan belâlara düşüren adamlar, emiriniz Allah'a itaat ediyor, siz onun emirini tutmuyorsunuz. Şamlıların emiri Allah'a isyan ediyor, onlarsa onun emirini tutuyorlar. Ant olsun Allah'a ki Muaviye sizin için benimle sarraf-lar gibi alış verişe girse, onlardan birini, bir altın verir alırdım, bir gümüş dirheme de onunuzu satardım.”³³

³¹ Hazret-i Emîr Ali İbn-i Ebitalib, *Nehcü'l-belâga* (haz. Abdalbâki Gölpınarlı), Kum 1981, 254-255.

³² Hazret-i Emîr Ali İbn-i Ebitalib, *Nehcü'l-belâga*, 266.

³³ Hazret-i Emîr Ali İbn-i Ebitalib, *Nehcü'l-belâga*, 266.

“Ey Kûfeliler, sizde bulunan üç şeyle, sizde bulunmayan iki şey yüzünden dertlere düştüm; gamlara battım: Kulaklarınız var, sağırsınız; konuşuyorsunuz, söz söylüyorsunuz, dilsizsiniz; gözleriniz var, körsünüz. Savaşta hür erler gibi direnmeniz yok; belâ çağında güvenilir adamlar değilsiniz siz. Ellerinize toz toprak giresiceler, siz, haydayanı uzakta kalmış develere benziyorsunuz; bir yandan bir yana dağılmış, gitmişsiniz. Allah’a ant olsun, savaş kızışsa, ateş bacayı sarsa Ebu Talip oğlunun yanından dağılır gidersiniz. Doğan çocuk nasıl bir daha ana rahmine girmezse sizi de bir daha derleyip toplamak mümkün olmaz... Ben, Allah’ın salâtı ona ve soyuna olsun, Muhammed’in ashabını gördüm; içinizde onlara benzer bir kişi bile göremiyorum...”³⁴

“Ey bedenleriyle burada bulunan, akıllarıyla yitip giden, çeşitli dileklere dalan, gönülleriyle başka başka yerlere yelip yortan kişiler, ben sizi gerçeğe sevk etmedeyim, sizse aslanın kükremesinden korkup kaçan keçi gibi sözlerimden kaçmaktasınız, gerçekten yan çizmedesiniz. Size, ayın son gecesine benzeyen adaleti göstermeme, ışıyacağını söylememe rağmen beni dinlemiyorsunuz; sizi o ışıkla aydınlatmama yahut eğrilmiş gerçeği doğrultmama, ne çare ki imkân yok.”³⁵

“Bir topluma düştüm ki emrettim mi tutmazlar; çağırdın mı gelmezler. A babaları geberesiceler, ne diye beklersiniz Rabbinizin yardımını? Dininiz mi yok ki sizi bir araya toplasın, gayretiniz mi yok ki sizi kızdırsın, kızıştırsın. Aranızdan kalkmışım, bağıriyorum, yardım istiyorum; içinizde dinelmişim, çağırıyorum; gelin diyorum size. Ne sözümü duyuyorsunuz, ne emrimi dinliyorsunuz. Sonunda işleri örten perde kalkacak; kötü sonunuz meydana çıkacak; ama sizin bu haliniz de o zamana dek sürüp gidecek. Size kasteden, size yardım etmez; onlar sizi meramınıza eriştirmez. Sizi kardeşinizin yardımına çağırdım; göbek ağrısına tutulmuş deve gibi sızlandınız; yükten sırtı yaralanmış deve gibi ağır davrandınız. Sonra sizden perperişan zayıf mı zayıf bir bölük çıkageldi; sanki göz göre göre ölüme sürükleniyorlardı.”³⁶

“(Ey Kûfeliler!) Niceye bir sırtları ağır yükler altında ezilmiş genç develeri yola getirip uğraşır gibi sizinle uğraşayım? Niceye bir eski elbiseyi

³⁴ Hazret-i Emîr Ali İbn-i Ebitalib, *Nehcü'l-belâga*, 266-267.

³⁵ Hazret-i Emîr Ali İbn-i Ebitalib, *Nehcü'l-belâga*, 268.

³⁶ Hazret-i Emîr Ali İbn-i Ebitalib, *Nehcü'l-belâga*, 271.

yenilemeye çalışayım; her yanı, öbür yanı yırtılmaya çağırır; bir yanı dikilse öbür yanı sökülür. Şam askerinden, sayısı az bile olsa, bir bölük geldi mi, her biriniz, evinin kapısını yüzüne kapar, keler gibi, sırtlan gibi deliğine sokulur, dalar. Ant olsun Allah'a ki sizin yardım ettiğiniz her kişi alçalmıştır. Kim sizinle ok atarsa, ok dayanacak yeri kırık yayla, temrensiz ok atmıştır. Ant olsun Allah'a ki siz, evlerinizin alanlarında çokluksunuz; bayrakların altında azlıksınız. Gerçekten de sizi düzene sokacak nedir? Eğriliğinizi doğrultacak nedir? Ben bunu biliyorum, ama kendimi bozgunluğa düşürüp sizi düzene sokmayı uygun görmüyorum. Allah yüzlerinizi karartsın, nasibinizi azaltsın. Batılı tanıdığınız, bildiğiniz gibi hakkı tanımıyor, bilmiyorsunuz; hakkı batıl saydığınız gibi batılı iptal etmiyorsunuz."³⁷

"Elimde Kûfe kaldı ancak; onu sıkıyorum avcumda, onu gevşetiyorum. Ey Kûfe, yalnız sen kaldın, sen. Senden de fırtınalar esmekte, kasırgalar kopmakta Allah çirkinleştirsün seni."³⁸

"Haber geldi bana; Büsr Yemen'e girmiş, vallahi bu topluluk, sanıyorum ki yakın bir zamanda devletinizi alacak; buna sebep de batıl da toplanmanızdır; haktan ayrılmmanızdır; imamınız hak üzereyken ona isyan etmenizdir; onlarınsa imamları batıla uymuşken itaatte bulunmalarıdır. Onlar emaneti sâhibine veriyorlar; sizse hainlik ediyorsunuz. Onlar şehirlerinde düzgün hareketlerde bulunuyorlar; sizse bozgunculuk ediyorsunuz. Size bir sağrağı bile emanet etsem, korkuyorum, denge bağlanacak halkasını koparırsınız. Allah'ım, ben onlardan bezdim; onlar da benden bezdiler. Benim gönlüm onlardan daraldı; onların gönülleri de benden daraldı. Onların yerine, onlardan hayırlısını ver bana; benim yerime de benden daha şerrini musallat et onlara. Allah'ım, gönüllerini, suda tuzun eridiği gibi erit. Ant olsun Allah'a ki Ganm oğlu Firâs oğullarından bin atlı olsaydı sizin yerinizde, daha da sevgiliydi bana, daha da sevindirirdi beni."³⁹

"...Duyun, bilin ki ben sizi bu toplumla, gece gündüz, gizli aşıkâr savaşa çağırdım; onlar size saldırmadan siz savaşın onlarla dedim. Artık ant olsun Allah'a ki kendi ülkelerinde kendileriyle savaşılan toplum, ancak

³⁷ Hazret-i Emîr Ali İbn-i Ebitalib, *Nehcü'l-belâga*, 274.

³⁸ Hazret-i Emîr Ali İbn-i Ebitalib, *Nehcü'l-belâga*, 276.

³⁹ Hazret-i Emîr Ali İbn-i Ebitalib, *Nehcü'l-belâga*, 276.

aşğılık bir hale düşer. Sizse gevşek davrandınız, birbirinize yardım etmediniz, sonunda da her yandan saldırıp yağmaya koyuldular; yurdunuzda size üst oldular.

...Şaşılacak şeylerin en şaşılacağı da, bu toplumun batıda birleşmesi, sizinse haktan ayrılmanız. Bu hâl, kalbi sıkar, öldürür, adamı kederlere karar, kahreder. Yüzleriniz kara olsun, gönülleriniz gamla dolsun düşman oklarına bu çeşit amaç oluşunuz yüzünden. Size saldırıyorlar, mallarınızı yağmalıyorlar; siz saldırmıyor, yağmalamıyorsunuz; sizinle savaşıyorlar; siz savaşmıyorsunuz; Allah'a isyan ediliyor da siz razı oluyorsunuz. Yaz günlerinde onların üstüne yürümenizi emrettiğim zaman, hele biraz dur, bırak bizi; şu sıcak günler geçsin dediniz. Kışın yürümenizi emrettiğim zaman, hele biraz dur, bırak bizi, şu soğuklar geçsin dediniz. Bütün bunlar, sıcaktan, soğuktan kaçış; sıcaktan, soğuktan kaçarsanız, ant olsun Allah'a kılıçtan, daha fazla kaçarsınız siz. Ey erkeğe benzeyenler, fakat erkek olmayanlar, çocuklar gibi gelgeç akıllılar, gerdeki kadınlar gibi akılları fikirleri tam olmayanlar, ey daldan dala konanlar, keşke sizi görmeseydim ben, keşke sizi tanımasaydım ben. Bir tanış ki bu, sonu nedamete dayandı; acıklanmayla sonuçlandı. Allah gebertsin sizi, kalbimi yaraladınız; gönlümü gamla, öfkeyle doldurdunuz; soluktan soluğa bana yudum yudum dert içirdiniz; bana isyan ederek reyimi bozdunuz, altüst ettiniz...⁴⁰

Hız. Hasan'ın sözleri: "Ümmet bizi yalnız bırakıp bir başkasına biat etti, biz de yar ve yardımcı bulamadık..."⁴¹ "Zannediyorlar ki onlar, benim Şia'm ve taraftarlarımdır; oysa onlar beni öldürmeye teşebbüs etmiş, yükümü ve malımı yağmalamışlardır. Allah'a yemin olsun ki eğer Muaviye ile kendi kanımı korumak ve aileme aman dilemek için bir anlaşma yapmışsam, bu benim için, Şi'ilerin kanımı dökmesinden ve ehl-i beytimin ve tebaamın yok olup gitmesinden daha iyidir. Allah'a yemin olsun ki Muaviye ile savaş yapsam, bunların hepsi benim elimi bağlar, ona teslim ederler."⁴² "Allah'a yemin olsun ki bu yönetimi yani hilafeti ona (Muaviye'ye) bırakmadım; çünkü kendim için bir yar ve yardımcı bulamadım, yoksa Allah benimle onun arasında hükmedinceye kadar gece gündüz onunla savaşırdım; ancak Kûfe halkını tanıdım ve tecrübe ettim; hiçbir hayır gö-

⁴⁰ Hazret-i Emîr Ali İbn-i Ebitalib, *Nehcü'l-belâga*, 279-280.

⁴¹ Tabersî, *İhticâc*, II, 65-66.

⁴² Tabersî, *İhticâc*, II, 68.

remedim. Onlar sözde ve eylemde her vefa ve sözleşmeden uzaktırlar; saatleri saatlerini tutmaz bir mizaçları var. Onlar, kalpleri ve gönüllerinin bizimle olduğuna inanıyorlar, fakat kılıçları bize karşı çekilmiştir.”⁴³

Hız. Hüseyin’in sözleri: “Ey cemaat! Helâk ve gam sizin üzerinize olsun; çünkü size yardım edelim diye bir tutkuyla ve heyecanla bizi çağır-dınız; biz de koşarak geldik; sonra ellerinize verdiğimiz kendi kılıcımızı bize çektiniz. Düşmanlarımıza yaktığımız ateşimizle bizi yaktınız; savaşta dostlarınıza karşı düşmanın yardımcısı oldunuz...”⁴⁴

“Yazıklar olsun size; kılıçlarınız kınında, gönülleriniz rahat ve düşün-celeriniz ham iken niçin bizi bırakıp terk etmediniz de şimdi sinek gibi fitneye üşüştünüz, pervane gibi birbirinize girdiniz, dağıldınız. Helak olun ey cariyeye köleleri, grupların geri kalanları, kitabı terk edenler, keli-meleri anlamlarını ters çevirip tahrif edenler, şeytanın hilesine aldananlar, sünnetleri susturanlar! Onlara yardım ediyor da bizi yalnız mı bırakıyor-sunuz? Evet, Allah’a yemin olsun ki vefasızlık, ahdini bozmak, sözünde durmamak, sizin eski âdetinizdir. Sizin kökünüz hainlikle birleşip karış-mıştır. Sizin dallarınız hainlik üzerinde büyümüştür. Siz arkadaşının bo-ğazında kalan, gasp eden için hazmı kolay olan en çürük meyvesiniz.”⁴⁵

“Allah’ın laneti, birçok kez söz verip de ahdini bozan zalimlere olsun.”

“Kılıç çekmek veya alçaklığı kabul etmek, heyhat biz zilleti kabul et-meyiz. Allah, resulü ve müminler bizim için acizliği ve yenilgiyi makbul görmediler... Ben, her ne kadar dostlar beni yalnız bıraktılsa da bu az bir toplulukla birlikte size karşı savaşırım.” (Hz. Hüseyin, sonra şu şiiri okur:)⁴⁶

Eğer galip gelirse, önceden de galip gelmişiz;
Eğer mağlup olursak, yine de mağlup değiliz.

Bizim töremizde korku yoktur; velakin
Bizim başkalarının devletiyle öldürüleceğimiz kesin.

Eğer padişahlar ebedî kalacaklarsa biz de kalacağız;
Eğer büyükler baki kalacaklarsa biz de kalacağız.

Bizim gamımızla mutlu olanlara söyle, dikkat etsinler;

⁴³ Tabersî, *İhticâc*, II, 71.

⁴⁴ Tabersî, *İhticâc*, II, 96-97.

⁴⁵ Tabersî, *İhticâc*, II, 96-97.

⁴⁶ Tabersî, *İhticâc*, II, 97-98.

Onlar da bizim gideceğimiz yere gidecekler.

Hız. Hüseyin'in kızı Küçük Fatıma'nın Kerbelâ'dan döndükten sonra Kûfe'de irat ettiği hutbesinden:⁴⁷

"...Ey Allah'ım! Senin resulün kendi vasisi Ali b. Ebî Talib için söz aldı; ama insanlar onun hakkını gasp ettiler ve suçsuz yere onu öldürdüler; yine onun evladını dün sözde Müslüman olanlardan -ki yok olsun öyle Müslümanlık-, bir grup Allah'ın evlerinden birinde şehit ettiler..."⁴⁸

"Ve siz ey Kûfe halkı! Ey düzenbaz, vefasız, bencil insanlar! Biz, öyle bir aileyiz ki Allah bizi sizinle tecrübe etti, imtihan etti, sizi de bizimle. Biz, imtihandan tertemiz çıktık, bildik ve anladık, ilahi sır bizim yanımızdadır... Ama siz bizi yalancı bildiniz, nankörlük ettiniz, bizi öldürmeyi helal saydınız, mallarımızı yağmaladınız. Dün atamı öldürdünüz, sizin kılıcınızdan bizim kanımız damlıyor, gözleriniz onunla parladı, gönülleriniz mutlu oldu..."⁴⁹

"Helak olun, laneti ve azabı bekleyin! Belki de bugün gelecek, gökten peyderpey inecek, sizi helak edecek ve sizi bu dünyadan öbür dünyaya gönderecek. Kıyamette ebedî olarak acıklı bir azap içinde kalın; çünkü bize zulmettiniz. Allah'ın laneti zalimlere olsun. Yazıklar olsun size! Acaba biliyor musunuz, hangi el bize zulmetti, hangi gönül bizimle savaşmak istedi, hangi ayakla savaşmak için bize doğru geldiniz? Sizin kalbiniz taşlaşmış, ciğerleriniz acımasız olmuş, gönlünüze, gözünüze ve kulağınıza mühür vurulmuş; şeytan size çirkin şeyleri süslemiş güzel göstermiş, uzun yaşama müjdesi vermiş, sizin gözünüze perde çekmiş; yolu görmüyor, bilmiyorsunuz."⁵⁰

Ali b. Ebî Talib'in kızı Zeyneb'in sözleri: Hız. Hüseyin'in oğlu Ali'yi Kûfe'ye getirdiklerinde Kûfe halkı ağlamaya, yakalarını parçalamaya başladılar. Hastalıktan zayıf düşmüş olan Zeynelâbidin bu durumu görünce, "Bunlar bize mi ağlıyorlar? Peki, bizi kim öldürdü?" der.⁵¹

Bunun üzerine Hız. Zeynep, "Ey Kûfe halkı, ey düzenbaz, hilekâr, namussuz toplum! Gözyaşlarınız kurumasin, feryatlarınız dinmesin. Sizin örneğiniz ipini sağlamca eğirdikten sonra didik didik eden kadına benzer.

⁴⁷ Tabersî, *İhticâc*, II, 103-105.

⁴⁸ Tabersî, *İhticâc*, II, 103.

⁴⁹ Tabersî, *İhticâc*, II, 104.

⁵⁰ Tabersî, *İhticâc*, II, 105.

⁵¹ Tabersî, *İhticâc*, II, 107.

Yeminlerinizi fesadınıza alet ettiniz; ...Kendiniz için kötü bir azık hazırladınız; Allah size gazap etsin, ebedî olarak azap içinde kalın."⁵²

"Acaba kardeşim için mi ağlıyorsunuz? Evet, ağlayın, çünkü ağlamaya layıksınız. Çok ağlayın, az gülün; çünkü onun utancı sizi sardı, onun ayıbı size geldi; asla kendinizden silip atamayacağınız bir ayıp; bu ayıbı kendinizden nasıl silip atacaksınız? Çünkü son peygamberin evladını, cennet ehli gençlerin efendisini öldürdünüz..."⁵³

"Biliyor musunuz Allah resulünün hangi ciğer paresini yaraladınız, hangi anlaşmayı bozduunuz, hangi kanı döktünüz? Çok acayip bir iş yaptınız... Hz. Peygamber, size 'bu yaptığınız nasıl bir iştir?' dese ne diyeceksiniz?"⁵⁴

H. Hüseyin'in oğlu Ali'nin sözleri: "Ey insanlar! ... Ben, Fırat kenarında kendisine saygısızlık ettikleri, malını yağmaladıkları, ailesini esir ettikleri, muhasaraya aldıkları ve öldürdükleri Hüseyin oğlu Ali'yim. Ey insanlar! Acaba babama mektup yazdığınızı, onu aldattığınızı, söz verip anlaşığınızı yine de onunla savaştığınızı ve onu yardımsız bıraktığınızı hatırlıyor musunuz?"⁵⁵

"Yok olun! Nasıl bir azık gönderdiniz kendinize? Peygamber; 'benim sülalemi, aile bireylerimi öldürdünüz ve bana saygısızlık ettiniz, öyleyse benim ümmetinden değilsiniz dediği zaman', hangi yüzle bakacaksınız?..."⁵⁶

Amr b. Abdurrahman, "Duyduğuma göre Irak'a gidiyormuşsun. Ben, bu yolculuğundan senin adına korkuyorum; zira memurları ve hazineyi elinde bulunduran emirleri olan, insanların da paraya tapar hale geldiği bir şehre gidiyorsun. Sana yardım edeceğini vadedenlerin ve seni muhaliflerinden daha fazla sevenlerin, seninle savaş yapmasından korkarım."⁵⁷

İbni Abbas, "Ey amcamın oğlu! Irak'a gideceğini duydum. Söyle bana ne yapacaksın? ...Allah böyle bir şey yaptırmasın. Bana söyle misin, başlarındaki valiyi öldürmüş, memleketlerine sahip olmuş ve düşmanını kovmuş bir millete mi gidiyorsun? Eğer böyle yapmışlarsa, oraya

⁵² Tabersî, *İhticâc*, II, 108.

⁵³ Tabersî, *İhticâc*, II, 108.

⁵⁴ Tabersî, *İhticâc*, II, 109.

⁵⁵ Tabersî, *İhticâc*, II, 111.

⁵⁶ Tabersî, *İhticâc*, II, 112.

⁵⁷ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 170; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 326.

git. Yok, eğer valileri orada, halkına hâkim, memurları şehrin haracını toplayan bir şehre, savaşa çağırıyorsa, seni aldatmalarından, sana muhalefet edip yardım etmemelerinden, seni yalnız bırakmalarından hatta sana karşı ayaklanarak kötülük etmelerinden korkarım.”⁵⁸ “...Amcamın oğlu! ...Bu yolculukta başına bir felaket gelmesinden, yok olup gitmenden korkuyorum. Iraklılar düzenbaz insanlardır. Onlara yaklaşma. Bu şehirde kal; zira Hicaz halkının önderisin. Eğer Irak halkı, dedikleri gibi seni istiyorlarsa, onlara bir mektup yaz, düşmanlarını çıkarsınlar. Ondan sonra oraya git. İlla ki gideceksen Yemen’e git; ...Eğer gideceksen, eşlerini ve çocuklarını götürme. Allah’a yemin olsun ki kadınlarının ve çocuklarının gözü önünde şehit edilen Osman gibi öldürülmeden korkarım.”⁵⁹

Abdullah b. Zübeyr, Câbir b. Abdullah ve Abdullah b. Ömer, “Kûfeli-ler güvenilir kimseler değildirler. İnsanlar paraya tapar hale gelmişlerdir. Kendine yardım edeceğini vadedenler, seni yalnız bırakırlar, hatta öldürebilirler; onlara yaklaşma, babana ve ağabeyine yaptıklarını hatırla...”⁶⁰

Şair Ferezdak, “Halkın gönlü senin yanında, ama kılıçları Ümeyye oğulları iledir...”⁶¹

Bekir b. Sa’lebe el-Esedî, “Kûfe ileri gelenleri rüşvetle doyuruldu, çuvaları dolduruldu. Sevgileri mal ile alınır; onlara nasihat mal iledir.”

Esedî kabilesinden olan ve Hüseyin’in yanında bulunan iki kişi, “Kûfe’de senin yardımcın ve taraftarın yoktur. Onların sana karşı tavır almış olmalarından korkarız.”⁶²

İkrimeli bir Arap, “Allah için geri dön. Vallahi kılıç ve mızrakların üstüne doğru gidiyorsunuz. Şayet gelmen için haber gönderenler, savaş sı-

⁵⁸ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 171; Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 84; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 326, 480.

⁵⁹ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 171-172; Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 84; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 326, 480.

⁶⁰ Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 84; Ethem Ruhi Fıçlalı, “Hüseyin”, *DİA*, XVIII, 519; Ümit Kılıç, “Kerbela Olayı”, *İslâm Tarihi ve Medeniyeti*, Emevîler, III, 101.

⁶¹ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 174; Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 84; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 326, 480.

⁶² Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 184-185; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 327, 481.

kıntısını üstlenmiş ve işleri düzene koymuş olsalar ve sen de o zaman gelmiş olsaydın bu doğru olurdu. Fakat bu durumda yapılacak tek şey dönmektir.”⁶³

Mevlâna ve Hz. Hüseyin

Konuya geçmeden önce, Mevlâna'nın Şiîlerin halife olarak tanımadıkları, kendilerini tekfir ve telîn ettikleri Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve hatta Hz. Osman hakkındaki görüş ve düşüncelerini kısaca anlatalım; daha sonra Hz. Ali ve çocukları Hasan ve özellikle Hüseyin hakkındaki görüş ve düşüncelerini aktaralım.

Mevlâna, eserlerinde defalarca hulefâ-yı râşidîni yani dört büyük halife Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali'yi ve onun çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i övmüş, onlara son derece hürmet etmiş, dua etmiş, Allah'ın rahmet ve esenliğinin onların üzerine olmasını dilemiş; onların sözlerini, eylemlerini, güzel hasletlerini okuyucularına ve dinleyicilerine örnek gösterip anlatmıştır.

Bunlardan dört halifeyi birlikte veya ayrı ayrı andığı birkaç beyti:

به مصطفی و به هر چار یار فاضل او
که پنج نوبت ما می‌زنند در اسرار

Mustafa'ya, onun dört üstün dostuna yemin olsun ki,
Beş kere [padişahlığımız] ilan edilmekte sırlar âleminde.⁶⁴

بوبر و عمر به جان گزیدند
عثمان و علی مرتضا را

Ebû Bekir ve Ömer içtenlikle seçtiler
Osman'ı ve Murtaza Ali'yi.⁶⁵

رافضی انگشت در دندان گرفت
هم علی و هم عمر آمیختند
بر یکی تختند این دم هر دو شاه

⁶³ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 186; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 327.

⁶⁴ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems* (tsh. Bedf'uzzaman Fûrûzanfer), Nigâh Yayınları, Tahran 1374 hş., I, 451 (Gazel 1140/6).

⁶⁵ Mevlâna Celâleddîn, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, I, 91 (Gazel 114/9).

بلک خود در یک کمر آمیختند

Rafızî başladı parmağını dişlemeye;
Çünkü kattılar Ali ile Ömer'i birbirine.
İki padişah da şimdi bir tahttalar;
Belki de ikisine bir kemer kuşattılar.⁶⁶

خمش باش ای تن که تا جان بگوید
علی میر گردد چو بگذشت عثمان

Sus a beden, sus da can söylesin can;
Osman'ın [devri] geçti mi Ali olur sultan.⁶⁷

Mevlâna, *Mecâlis-i Seb'a*'sının her meclisinde Hz. Peygamber'e, ashabına özellikle de dört dostuna yani ilk dört halifeye, Muhacirlere, Ensar'a ve hatta yedinci mecliste olduğu gibi Hasan ve Hüseyin'e de rahmet okumakta, dua etmektedir.⁶⁸

Birinci Meclisten: "...Allah'ın selamı ona (Hz. Peygamber'e), soyuna ve ashabına özellikle günahlardan sakınan ve doğrulayan, muttaki ve siddik Ebu Bekir'e, pak ve fâruk yani doğruyla aslı olmayanı ayırt eden temiz Ömer'e, iki nur sahibi (Zi'n-nûreyn), arınmış Osman'a, Tanrı rızasını kazanmış, ahbine vefalı murtaza Ali'ye, diğer Muhacirlere ve Ensar'a olsun; çokça selam olsun onlara."⁶⁹

Mevlâna *Fîhi Mâ Fîh*'te de dört halifeyi hep birlikte anıp övmüştür. "...Şimdi hayalden hayale de farklar vardır. Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'nin hayali, sahabenin hayalinin üstündedir. Hayalden hayale çok fark vardır."⁷⁰

Mevlâna, aslında söz söylemekten ve konuşmaktansa susmayı tercih eder ve susmayı salık verir; ama eğer insanlarla konuşmak gerekirse onların mezhebini ve meşrebini bilerek konuşulmasını öğütler; konuştuğun

⁶⁶ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, I, 331 (Gazel 810/5-6).

⁶⁷ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, II, 783 (Gazel 2088/11).

⁶⁸ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mecâlis-i Seb'a/Heft Hitâbe* (tsh. Tevfik H. Sübhânî), Keyhan Yayınları, Tahran 1372 hş.

⁶⁹ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mecâlis-i Seb'a/Heft Hitâbe*, 20.

⁷⁰ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed, *Fîhi Mâ Fîh* (tsh. Bed'uzzaman Fûrûzanfer), Emîr Kebîr Yayınları, Tahran 1384 hş., 228.

kişi “Rafızî⁷¹ ise Ali’nin cömertliğinden söz et, Sünnî ise Ömer’in adaletinden bahset” der; zira söz söylemek, konuşmak Rafızî gibi her an Ali’yi Ömer’le savaştırır durur. Ona göre, Rafızî’ye Benî Kuhâfe’den yani Ebû Bekir’den söz edilmemeli; Haricî’ye⁷² de Ebû Tûrâb’ın yani Ali’nin gamı anlatılmamalıdır.

گفتن همه جنگ آورد در بوی و در رنگ آورد
چون رافضی جنگ افکند هر دم علی را با عمر

Söz söylemek, hep savaş çıkarır; kibre, gösterişe sebep olur;
Rafızî gibi her an Ali’yi Ömer’le savaştırır durur.⁷³

گر رافضیی باشد از داد علی در ده
ور زآنک بود سنی از عدل عمر برگو

[Konuştuğun] Rafızî ise Ali’nin cömertliğinden söz et,
[Konuştuğun] Sünnî ise Ömer’in adaletinden bahset.⁷⁴

بر رافضی چگونه ز بنی قحافه لافم
بر خارجی چگونه غم بوتراب گویم

Rafızî’ye Benî Kuhâfe [Ebû Bekir]’den nasıl söz edebilirim!
Haricî’ye Ebû Tûrâb [Ali’nin] gamını nasıl anlatırım?⁷⁵

⁷¹ Rafızî: Sözlükte “terketmek, bırakmak, ayrılmak” anlamındaki rafz kökünden türeyen râfıza “bir fikir veya bir gruptan ayrılan kişi yahut topluluk” demektir. Çoğulu revâfız olmakla birlikte râfıza bazan “topluluk” mânasında da kullanılır. Zeyd b. Ali b. Hüseyin’in Emevîler’e karşı başlattığı isyan esnasında Hz. Ebû Bekir ve Ömer’i meşru halife kabul etmesi ve sorulan soruya “onlar hakkında ancak hayırlı söz söyleyirim” demesi gerekçesiyle kendisini yani Zeyd’i terk eden Şia taifesine Rafızî denmiş; dana sonra ilk üç halifenin hilâfetini reddeden bütün Şii grupları ile Şii unsurları taşıyan bazı bâtnî gruplara da Rafızî denmiştir [Mevlâna Celâleddin, *Dîvân-ı Kebîr* (haz. Abdülbâki Gölpinarlı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, VII, 700; Mustafa Öz, “Râfızîler”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 396].

⁷² Hâricî: Dinden, haktan veya Hz. Ali’den uzaklaşan ve yönetime karşı ayaklanarak cemaatten çıkan. Ümmetin ittifak ettiği meşrû bir halifeye başkaldıran. Hâricîler, Sıffin Savaşı’nda hakem meselesinin ortaya çıkmıştır. Hakem tayinini kabul etmesinden dolayı Ali b. Ebû Tâlib’den ayrılanların meydana getirdiği bir fırkadır... (Geniş bilgi için bkz. Ethem Ruhi Fıçlalı, “Hâricîler”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 169-175).

⁷³ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, I, 463 (Gazel 1172/24).

⁷⁴ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, II, 816 (Gazel 2175/11-12).

⁷⁵ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, I, 614 (Gazel 1621/12).

Mevlâna, Hz. Ali'nin çocukları Hz. Hasan'ı ve özellikle Hz. Hüseyin'i çokça anmıştır. Hz. Hüseyin'in şehadetini, onun güzel vasıflarını anlatmış ve onu aşk şehidi, Tanrı şehitlerinin efendisi olarak tanıtmış; onun ölmeden önce öldüğünü ve ebedî ölümsüzlüğe erdiğini dile getirmiştir.

Önce de ifade edildiği gibi *Mecâlis-i Seb'a*'sının yedi meclisinde "Salat ve selâm olsun ona (Hz. Peygamber'e), ailesine, ashabına, soyuna, raşid halifelerine..., Allah'ın rahmetiyle ve yakınlığıyla (zatına yaklaştırarak, rahmetine mazhar kılarak) halkına karşı üstün ve özel kıldığı Hasan'a, Hüseyin'e, Muhacirler'e, Ensar'a ve ona tabi olanlara ve arkadaşlarına bol bol selâm olsun."⁷⁶ diyerek onlara Allah'ın salat ve selâmını sunmakta, dua ve rahmet okumaktadır.

Mevlâna, birçok kez Hz. Hüseyin'in şehadetini, onun güzel vasıflarını dile getirmiş ve överek anlatmıştır. Mevlâna, Kûfe'ye yaptığı tehlikeli yolculuğuna işaretlerle hırkasını giyen kişinin Hüseyin gibi yaralı, zehirlenerek öldürülmesine işaretlerle de Hasan gibi elinde bir kadehi olduğunu söyler.

هرک آتش من دارد او خرقة ز من دارد
زخمی چو حسینستش جامی چو حسن دارد

Kimde benim ateşim varsa, benden [giydiği] bir hırkası vardır;
Hüseyin gibi yaralıdır, Hasan gibi bir kadehi vardır.⁷⁷

Mevlâna, Hz. Hüseyin'i daha çok onu şehit eden Yezîd ile birlikte anar; Hüseyin'in ölmeden önce öldüğünü ve ebedî ölümsüzlüğe erdiğini söyler, Yezîd'i ise katile, insanı öldüren gama benzetir.

شب مرد و زنده گشت حیاتست بعد مرگ
ای غم بکش مرا که حسینم تویی یزید

Gece öldü, [sabah] dirildi; öldükten sonra yaşamaktır [bu];
Ey gam, beni öldür; çünkü [ben] Hüseyin'im sense Yezid'sin.⁷⁸

Mevlâna, kendisini Hz. Hüseyin'e benzetir. Buluşma kapısından haydi buyurun diye bir davet gelmesi için Hüseyin gibi Allah'a kavuşma özlemiyle, iştihak ateşiyle her an feryatlar ettiğini söyler ve gönlünü gam ve bela çölünde, Kerbelâ'da şehit edilen Hz. Hüseyin'e, ayrılığı ise onu şehit

⁷⁶ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mecâlis-i Seb'al/Heft Hitâbe*, 113.

⁷⁷ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, I, 260 (Gazel 604/1).

⁷⁸ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, I, 355 (Gazel 879/10).

eden Yezîd'e benzetir. Bu arada Kerbelâ'da şehit edilen Hz. Hüseyin'in durumu hakkında bilgi verir: Hz. Hüseyin, görünüşte şehit olmuştur, ama gayb âleminde yaşamaktadır; düşmanın gözünde tutsaktır, ama kendi dünyasında padişahlar padişahıdır. Cennette, dostun yani Allah Teâlâ'nın vuslat cennetinde oturmaktadır. Açlık, ucuzluk ve pahalılık zindanından yani bu dünyadan tamamıyla kurtulmuştur. Boyu arşa yükselmiş olan ağacının kökü yani mübarek bedeni gayb âleminde; ama vuslat çiçeği, apaçık her yerde hatta ufuklarda açmıştır.

Mevlâna, Hz. Hüseyin'i ne kadar anlatsa da bitmez; onun için susmak, gönül diliyle konuşmak gerekir; zira konuşan tüm nefis de, ona "yetmedi mi, daha ne kadar anlatacaksın?" der.

ز سوز شوق دل من همی زند عللا
 که بوک در رسدش از جناب وصل صلا
 دلست همچو حسین و فراق همچو یزید
 شهید گشته دو صد ره به دشت کرب و بلا
 شهید گشته به ظاهر حیات گشته به غیب
 اسیر در نظر خصم و خسروی به خلا
 میان جنت و فردوس وصل دوست مقیم
 رهیده از تک زندان جوع و رخص و غلا
 اگر نه بیخ درختش درون غیب ملیست
 چرا شکوفه وصلش شکفته است ملا
 خموش باش و ز سوی ضمیر ناطق باش
 که نفس ناطق کلی بگویدت افلا

İştıyak ateşiyle benim gönlüm her an feryatlar etmede;

Belki buluşma kapısından haydi buyurun daveti gelir diye.

Gönül sanki Hüseyin, ayrılıksa tıpkı Yezîd;

Yüzlerce defa gam ve bela [Kerbelâ] çölünde şehit olmuş [şehit].

Görünüşte şehit olmuş, ama gayb âleminde yaşamakta;

Düşmanın gözünde tutsak, ama bir padişah kendi dünyasında.

Cennette, dostun vuslat cennetinde oturmakta;

Açlık, ucuzluk ve pahalılık zindanından kurtulmuş tamamıyla.

Eğer onun ağacının kökü gayb âleminde değilse,
Neden vuslat çiçeği açmış apaçık her yerde?

Sus, sessiz ol; gönül diliyle konuş gönül diliyle,
Çünkü konuşan tüm nefis⁷⁹ yetmedi mi diyor sana.⁸⁰

Mevlâna, Tebrizli Şemseddin'e olan aşkını Murtaza Ali'ye olan aşkına benzeter; devamında ise önce de ifade edildiği gibi Hüseyin'in Kûfe'ye yaptığı tehlikeli yolculuğuna işaretler onun gibi kendi kanına susadığını, zehirlenerek öldürülmesine işaretler de Hasan gibi zehirler içtiğini söyler.

مرتضای عشق شمس الدین تبریزی ببین
چون حسینم خون خود در زهرکش همچون حسن

Tebrizli Şemseddin'in aşk Murtaza'sına [aşkına razı olana] bak;
Kendi kanımı içiyorum Hüseyin gibi, zehir içiyorum Hasan gibi.⁸¹

حشرگاه هر حسینی گر کنون
کربلایی کربلایی کربلا

Her Hüseyin'in haşredileceği yersin, hâlâ
Kerbelâ isen, Kerbelâ isen, Kerbelâ.⁸²

Mevlâna, bir gazelinde Hz. Hüseyin'in Mekke'den Kûfe'ye yolculuğunu ve Kerbelâ'da şehadet şerbetini içişini aşk ve aşkın neticesi olarak tanımlar. Hüseyin'i Kerbelâ'ya götüren duygu aşktır. Aşk, gönlün arzu ettiğinden başkasını yani nefsin isteklerini terk etmektir; kan olmak, kendi kanını içmektir; köpeklerle birlikte vefa kapısında beklemektir. Hz. Hüseyin bir fedaidir; ona göre ölmek, göçmek veya yaşamak arasında hiçbir fark yoktur.

⁷⁹ Nefs-i kül: Hz. Muhammed; Arş; ruh-i âlem, müdebbir-i âlem; akl-ı külden sonra gelen bir suret, şekil. Nefs-i Nâtika: Anlamaları idrak eden nefis; Ruh ve can (<https://www.vajehyab.com/>; Afîfî, Rahîm, *Ferhengnâme-i Şi'ri*, Tahran 1391 hş., III, 2513-2514).

⁸⁰ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Divân-ı Şems*, I, 134-135 (Gazel 230/1-6).

⁸¹ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Divân-ı Şems*, I, 731-732 (Gazel 1943/11).

⁸² Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Divân-ı Şems*, I, 112-113 (Gazel 170/16).

Mevlâna, Hz. Hüseyin'in Kufe'ye giderken Sa'lebiyye'de veya Kerbelâ'da yanında bulunanlara söylediği "isteyenin ayrılabilceği, geri dönebileceği"⁸³ sözüne işaret ederek, şehit olmaktan korkan sözde şîasına yani taraftarına seslenir ve "git; güvende ol, esen ol; dindar olmaya çalış, zahit ol; çünkü bu şehitler yani Hz. Hüseyin ve onun gerçek dostları ölümden korkup kaçmazlar; onlar yok olmaya âşıktırlar. Gerçi onlar da korkarlar, ama senin gibi değil. Sen, belâdan ve kazadan korkar, kaçarsın; onlar ise belâsız kalmaktan korkarlar. Sen git, Âşûrâ günü altı gün oruç tut, ibadet et; çünkü sen Kerbelâ'da olmaya dayanamazsın." der.

چیست با عشق آشنا بودن
 بجز از کام دل جدا بودن
 خون شدن خون خود فرو خوردن
 با سگان بر در وفا بودن
 او فدایی است هیچ فرقی نیست
 پیش او مرگ و نقل یا بودن
 رو مسلمان سپر سلامت باش
 جهد می کن به پارسا بودن
 کاین شهیدان ز مرگ نشکینند
 عاشقانند بر فنا بودن
 از بلا و قضا گریزی تو
 ترس ایشان ز بی بلا بودن
 ششه می گیر و روز عاشورا
 تو نتانی به کربلا بودن

⁸³ Hz. Hüseyin, Kufe'ye giderken Sa'lebiyye'de karşılaştığı iki yolcudan Kufelilerin biatlarından caydığını ve Müslim b. Akil ile Hânî b. Urve'nin öldürüldüğünü öğrendince [Ethem Ruhi Fıçlalı, "Hüseyin", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 519] veya Kerbelâ'da durumun vehametini görünce taraftarlarına isteyenin ayrılabilceğini söyledi. Bunun üzerine yolda kafileye katılanlar ayrıldılar; yanında kendisiyle birlikte Mekke'den yola çıkanların oluşturduğu küçük bir grup kaldı (Ümit Kılıç, "Kerbela Olayı", *İslâm Tarihi ve Medeniyeti, İslâm Tarihi ve Medeniyeti, Emevîler*, III, 103).

Nedir aşkla tanışmak?
Gönlün arzusundan ayrılmamak.
Kan olmaktır, kendi kanını içmektir,
Köpeklerle birlikte vefa kapısında beklemektir.
O, bir fedaidir; hiçbir fark yoktur [ha],
Ölmek, göçmek veya yaşamak onun katında.
Git Müslüman; güvende ol, esen ol;
Dindar olmaya çalış, çabala; [zahit ol].
Çünkü bu şehitler ölümden kaçmazlar;
Yok olmaya âşıktır onlar.
Sen belâdan ve kazadan kaçarsın;
Korkusu belâsız kalmaktır onların.
Âşûrâ günü altı [gün (Şevval) orucu] tutasın;
[Çünkü] sen Kerbelâ'da olmaya dayanamazsın.⁸⁴

از ناز برون آی کزین ناز به ارزی
تو روشنی چشم حسینی نه یزیدی

Mevlâna, kendi maşukunu Hz. Hüseyin'in gözünün ışığına, parlaklığına benzetir; Yezîd'i ise tahkir eder.

Şu nazı bırak, çünkü bu nazdan daha değerlisin;
Sen Hüseyin'in gözünün ışığınsın, Yezîd'in değil.⁸⁵

Mevlâna'ya göre sema', Mekke'de kalmayıp öldürüleceğini bile bile şehadet şerbetini içmek için, bir an önce sevgilisine, Allah Teâlâ'ya kavuşmak isteyen canın, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye, Kerbelâ'ya yaptığı yolculuğudur. Sema', sevgiliye kavuşma aşkıyla yanacağını, yok olacağını bile bile pervane gibi sevgilinin etrafında dönmektir.

Ey insanoğlu! Burada kendi düşüncene dalıp da oturma, kendini düşünme; eğer ersen, çabuk Hz. Hüseyin gibi kalk, yola düş, erler gibi meydana çık, sevgiliye olan aşkını göster; burası, bu dünya beklenecek yer değildir; git sevgilinin olduğu yere. Şüphe edip "O bizi istemez, biz nere, O nere!", deme; Hakk'a susamış insanın bu düşünceyle işi olmaz.

⁸⁴ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, II, 788 (Gazel 2102/1-7).

⁸⁵ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, II, 1183 (Gazel 3182/11).

Âşık, pervane gibidir. Ateşin cezbesi bütün bedenini sarmıştır. Ateşin kendisine ne yapacağını düşünmez, yanmaktan korkmaz; tek dileği sevgilisine kavuşmaktır. Âşığın kendi canını düşünmesi, öleceğinden, yok olacağından korkması ona utançtır, ardır. Böyle düşüncede olan âşık olmaz.

Savaş eri, savaş davulunu, haydin cenge sesini duydu mu, o an binlerce can kesilir, ileri atılır. Eğer sen de savaşçı isen, savaş meydanında davul sesini duydun mu, sevgilinin davetini işittin mi, hemen çek kılıcını, çık meydana; çünkü senin bedenindeki canın, kınında olan Zülfikar gibidir. Sen de Hz. Ali gibi aşk eriyen, Hz. Ali'nin Zülfikar'ı gibi çek kılıcını, vur bedenine, yok et benliğini, feda et kendini, al aşk ülkesini; çünkü aşk saltanatı ebedî bir saltanattır.

Mevlâna, yine Hz. Hüseyin ve yanında bulunan az sayıdaki taraftarlarının Kerbelâ'da susuz bırakılmasına işaretle muhatabına seslenir. Eğer sen de Kerbelâ'daki Hüseyin gibiyen ve Allah'a kavuşma aşkının gamı bütün vücudunu sarmışsa, sen de onun gibi suyu bırak, yani kendi vücudunu ve rahatını düşünme. Senin bedeninin bu zamanda Kerbelâ'daki su gibidir. Eğer Hüseyin Allah'a kavuşmak yerine kendi bedeninin derdine düşseydi hiçbir zaman Allah'ın huzuruna çıkamaz, o yüce makama erişemezdi. Sen de Kerbelâ'daki su gibi olan bedeninin, nefsanî isteklerinin peşine düşersen, Hak Teâlâ'nın huzuruna çıkamaz, o yüce makama erişemezsin. Bu su, keskin kılıç gibidir; seni yok eder ve asla isteğine kavuşamazsın.

سماع از بهر جان بی‌قرارست
سبک برجه چه جای انتظارست
مشین این جا تو با اندیشه خویش
اگر مردی برو آن جا که یارست
مگو باشد که او ما را نخواهد
که مرد تشنه را با این چه کارست
که پروانه نیندیشد ز آتش
که جان عشق را اندیشه عارست
چو مرد جنگ بانگ طبل بشنید

در آن ساعت هزار اندر هزارست
 شنیدی طبل برکش زود شمشیر
 که جان تو غلاف ذوالفقارست
 بزن شمشیر و ملک عشق بستان
 که ملک عشق ملک پایدارست
 حسین کربلایی آب بگذار
 که آب امروز تیغ آبدارست

Semâ' kararsız can içindir;
 Çabuk kalk, beklenecek yer değildir.
 Burada kendi düşüncene dalıp da oturma;
 Eğer adamsan, git sevgilinin olduğu mekâna.
 Belki de o bizi istemez deme;
 Susamış adamın bu düşünceyle işi ne?
 Pervane, ateşi düşünmez bile;
 Aşka dalan cana ayıptır [bu] düşünce.
 Savaş eri duydu mu davul sesini,
 O an binlerce beden kesilir, [atılır ileri].
 Davul [sesini] duydun mu, çabuk çek kılıcını;
 Çünkü senin canın Zülfikar'ın kınıdır kını.
 Çek, vur kılıcını, al aşk ülkesini;
 Çünkü aşk saltanatı bir saltanattır ebedî.
 Kerbelâ Hüseyin'i isen, bırak suyu;
 Çünkü su verilmiş kılıç gibidir bugün su.⁸⁶

Mevlâna, Hz. Hüseyin'e ve onunla birlikte Kerbelâ'da şehit edilen taraftarlarına Tanrı şehitleri der. Onlar, Kerbelâ çölünde belâ arayanlardır. Zira belâ arayanlar, belânın peşine düşer, eziyetten ve belâdan korkup kaçmazlar. Şehitler böyledir; canlarını savaş meydanına, belânın ortasına atarlar. Tanrı şehitlerini görmek isteyenler, Hz. Hüseyin'e ve yanındaki Müslümanlara baksınlar.

⁸⁶ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, I, 170 (Gazel 338/1-8).

Kerbelâ şehitleri, gerçek âşıklardır; onlar mutlu ve mesutturlar; havadaki kuşlardan daha tez, daha hızlı uçarlar. Aşkı, âşıkları tanımak, bilmek isteyenler, şehitlere, özellikle Kerbelâ şehitlerine baksınlar. Gerçek aşk dersleri Hz. Hüseyin gibi şehitlerin aşk mektebinde öğrenilir. Yiğitlik, cömertlik, fedakârlık, mertlik, korkusuzluk, özgürlük ve kurtuluş, bütün bu güzel ve seçkin vasıflar şehit âşıkların vasıflarıdır. Âşıklarla şehitlerin vasıfları birbirine benzerdir, hatta aynıdır. Şehitler ve âşıklar, sevgili için canlarını feda ederler.

Onlar, şehadetleri sayesinde gökyüzünde uçarlar; hatta gökyüzündeki kuşlardan daha yukarılarda, daha tez, daha hızlı uçarlar. Onlar, gökyüzünün şahları, padişahlarıdır. Gökyüzünün kapılarını açmayı başarmış; candan ve mekândan kurtulmuş, arşa, göklere, akıl ve can göğüne yükselmiş, öbür âlemde, sonsuzluk âleminde uçmaktadırlar.

Şehitler, Hz. Peygamber'in "Dünya, müminin zindanıdır"⁸⁷ buyurduğu üzere hem bu dünya zindanının kapısını hem de beden kafesinin kapısını kırmışlar, özgürlüğe kavuşmuşlardır. Onlar, başkalarına da kurtuluş yolunu öğretmiş, onların da bu zindandan kurtulmalarına vesile olmuşlardır.

Şehitler, varlık âleminin hazinedarlarıdır. Onlar, sonsuzluk âleminin hazinelerinin kapısını açmışlar; yoksullara, ihtiyaç sahiplerine azık hazırlamakta, onlara Tanrı nimetlerini tattırmaktadırlar.

Mevlâna, ilk altı beyitte Tanrı şehitlerine "Neredesiniz...? Neredesiniz...?" diye tekrar tekrar sorar; ancak onların nerede olduklarını yine kendisi söyler. Onlar öyle bir denizdedirler ki bu âlem o denizin köpüğüdür. Onlar, çok önceden yüzmeyi öğrenmişlerdir; şimdi ise o denizde kulač atmakta, yüzmektedirler.

Dünyadaki şekiller, nakışlar, suretler, o denizin, gayb denizinin köpükleridir; köpüğün bizzat bağımsız bir varlığı yoktur. Safa ehli olan insan o denizi arzu etmeli, köpük gibi geçici olan bu âlemden vazgeçmelidir.

Mevlâna, artık bu âlemde kalmak istemez, gönlü coşup köpürmekte, köpük gibi olan şekiller ve suretler söze dönüşmektedir artık. Mevlâna, bu arada muhataplarına da seslenir ve "Eğer bizdenseniz, bırakın şekli,

⁸⁷ Fürûzanfer, Bedî'uzzaman, *Ehâdis-i Mesnevî*, Emîr Kebîr Yayınları, Tahran 1370 hş., 11.

gönle doğru yolculuk edin" der; çünkü ona göre gönül, Allah'ın tecelli ettiği yerdir. Allah, hiçbir yere sığmamış, mümin kulunun o küçücük gönlüne sığmıştır.⁸⁸

Mevlâna'ya göre aşk şehitlerinden biri de Tebrizli Şems'dir. O, Şems'in rehberliğiyle, onun güneş gibi ışığıyla doğru yolu bulmuş, hakikate ermiştir; çünkü Şems yani güneş, her ışığın aslının aslının aslıdır. Şems de ışığını güneş gibi asıl kaynaktan almıştır.⁸⁹ Işık arayan, doğru yolu bulmak isteyen, Hz Hüseyin ve Tebrizli Şems gibi gerçek güneşlere, aşk şehitlerine yüz tutmalı, onlara tabi olup, onların yolunda yürümelidir.

Neredesiniz ey Tanrı şehitleri [ey canlar]!

Kerbelâ çölünde belâ arayanlar?

Neredesiniz ey mutlu, mesut âşıklar,

Havadaki kuşlardan daha tez uçanlar?

Neredesiniz ey gökyüzünün şahları, padişahlar,

Gökyüzünün kapılarını açmayı başaranlar?

Neredesiniz ey candan da mekândan da kurtulanlar?

[Nasıl olur?] Akla neredesin diyen bir kimse var!

Neredesiniz ey zindanın kapısını kıranlar,

Borçluları [hapisten, zindandan] kurtaranlar?

Neredesiniz ey hazinenin kapısını açanlar,

Neredesiniz ey yoksullara azık hazırlayanlar?

O denizde -ki bu âlem köpüğüdür-, orada olanlar,

Yüzmeyi çok önceden bilenler, kulaç atanlar.

[O] denizin köpükleridir dünyadaki şekiller, nakışlar;

Vazgeç köpükten, vazgeçer safa ehli olanlar.

Gönlüm köpürdü de söz oldu bu şekiller, nakışlar;

Bizdensen[iz] bırak[ın] şekli, gönle yürümeye bak[ın a canlar].

Ey Tebrizli Şems! Doğ doğudan, [güneş doğudan doğar];

Çünkü her ışığın aslının aslının aslın sen, [anlayan anlar].⁹⁰

⁸⁸ "Yerime, göğüme sığmadım da mümin kulunun gönlüne sığdım", Fürûzanfer, *Ehâdîs-i Mesnevî*, 26.

⁸⁹ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, II, 1004 (Gazel 2707/1-10).

⁹⁰ Mevlâna Celâleddin, *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems*, II, 1004 (Gazel 2707/1-10).

کجایید ای شهیدان خدایی
 بلاجویان دشت کربلایی
 کجایید ای سبک روحان عاشق
 پرنده‌تر ز مرغان هوایی
 کجایید ای شهبان آسمانی
 بدانسته فلک را در گشایی
 کجایید ای ز جان و جا رهیده
 کسی مر عقل را گوید کجایی
 کجایید ای در زندان شکسته
 بداده وام داران را رهایی
 کجایید ای در مخزن گشاده
 کجایید ای نوای بی‌نوایی
 در آن بحرید کاین عالم کف او است
 زمانی بیش دارید آشنایی
 کف دریاست صورتهای عالم
 ز کف بگذر اگر اهل صفایی
 دلم کف کرد کاین نقش سخن شد
 بهل نقش و به دل رو گر ز مایی
 بر آ ای شمس تبریزی ز مشرق
 که اصل اصل هر ضیایی

Mevlâna, "Yiğitlik taslayıp da korkusuzca belâ çölünde, Kerbelâ'da at sürme; sakın araştırmadan, bilmeden veya hazırlık yapmadan belâ ve sıkıntı çölüne, belâ yurduna gitme!" der. Hüseyin gibi olmak istiyorsan, önce kendini bu zorlu işe hazırlamalısın; kendinden, ailenden, malından, mülkünden, evinden barkından, bütün bağlarından vazgeçmelisin. Gerekli hazırlığı yapmadan, kendini donatmadan Hüseyin'e yoldaş olamazsın. Birçok kimse gerekli hazırlığı yapmadan, donanmadan Hüseyin'le

birlikte yola çıktı, ama çeşitli bahanelerle geri döndü, Hüseyin'i yalnız bıraktı.

Kerbelâ ve Kerbelâ yolu öyle çetin, öyle yakıcı bir yerdir ki orada tarihin en acıklı, en trajik, en zalim olayı vuku bulmuştur. Çocuk ve yaşlıların da bulunduğu yetmiş-seksen kişilik küçük bir gruba karşılık piyade ve atlı, çeşitli silahlarla donanmış binlerce askerden oluşan bir birlik savaşmış; hatta savaş meydanında yapılmaması gereken zulüm ve insanlık dışı eylemleri gerçekleştirmiş; Hz. Hüseyin ve arkadaşlarını şehit etmişlerdir. Öyle ki her yer şehitlerin saçları ve kemikleriyle doludur; yol, baştanbaşa kemik, saç ve sinir doludur; yolcular yürümek için ayak basacak yer bulamazlar. Allah Teâlâ'nın kahır kılıcı her şeyi yok etmiştir. Bu yüzden Hak Teâlâ demiştir ki, [Tanrı] yardımına eş olan kullar, "Rahman'ın kulları yeryüzünde yürürken yavaş ve vakarlı yürürler. Cahiller onlara laf attıkları zaman, 'selâm!' der geçerler (25 Furkan 63)." Evet, Rahman'ın kulları yeryüzünde yürürken, bir yere giderken daha dikkatli olmalı, yiğitlik taslayıp korkusuzca at sürmemeli; tedbirli ve dikkatli olmalıdırlar. Ayağı yalın olan dikenlikte nasıl yürürse o şekilde durup düşünerek, sakınıp çekinerek yürümeli, daha dikkatli yol almalıdırlar.

Kaza ve kader, hâl diliyle her zaman bunları söylüyor, ama bu sözler, Harut ve Marut gibi, bazı kulların kulağına gitmiyor; çünkü onların kulakları, coşku ve heyecan perdesiyle kapanmıştır. Varlıklarından, benliklerinden kurtulanlardan başka herkesin gözleri ve kulakları kapalıdır. Bu gözleri Tanrı inayetinden, O'nun yardımından başka kimse açamaz. Bu öfkeyi sevgiden başka hiçbir şey yatıştırılmaz.

Allah'ım, başarısız çabaya kimse düşmesin dünyada! Âmin. Allah, doğruyu ve doğru yolu en iyi bilendir.⁹¹

هین مدو گستاخ در دشت بلا

هین مران کورانه اندر کربلا

که ز موی و استخوان هالکان

می نیابد راه پای سالکان

جمله‌ی راه استخوان و موی و پی

⁹¹ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî, *Mesnevî-i Ma'nevî* (tsh. Reynold Alleyne Nicholson), Emîr Kebîr Yayınları, Tahran 1371 hş., III, 423-424 (b. 831-839).

بس که تیغ قهر لاشی کرد شی
 گفت حق که بندگان جفت عون
 بر زمین آهسته می رانند و هون
 پا برهنه چون رود در خارزار
 جز بوقفه و فکرت و پرهیزگار
 این قضا می گفت لیکن گوششان
 بسته بود اندر حجاب جوششان
 چشمها و گوشها را بسته اند
 جز مر آنها را که از خود رسته اند
 جز عنایت که گشاید چشم را
 جز محبت که نشاند خشم را
 جهد بی توفیق خود کس را مباد
 در جهان والله اعلم بالسداد

Hey! Yiğitlik taslayıp da koşma belâ çölünde;
 Dikkatli ol, körler gibi Kerbelâ'da at sürme.
 Çünkü ölenlerin saçlarından, kemiklerinden
 Yolcular ayak basacak yer bulamazlar [giderken].
 Yol, baştanbaşa kemik, saç ve sinir [dolmuş];
 [Tanrı'nın] kahır kılıcı yok etmiştir her şeyi, [her kulu]!
 Hak [Teâlâ] dedi ki, "[Tanrı] yardımına eş olan kullar,
 Yeryüzünde yavaş ve vakarlı yürürler."
 Ayağı yalın olan nasıl yürür dikenlikte?
 Dura dura, düşününe düşününe, çekine çekine.
 Kaza [ve kader] bunu söylüyordu, ama kulakları,
 Coşku ve heyecan perdesiyle kapanmıştı.
 Varlıklarından kurtulandan başka [herkesin]
 Gözleri ve kulakları kapalıdır [bilesin].
 [Tanrı] inayetinden başka kim açar gözleri?
 Sevgiden başka ne yatıştırır öfkeyi?

Başarısız çabaya kimse düşmesin dünyada!
Allah daha iyi bilir doğruyu [doğru yolu da].⁹²

Mevlâna, konuk öldüren mescit hikâyesinde konuğun ağzından sözü alır, Kerbelâ'ya Hz. Hüseyin'in şehit edildiği mekâna götürür; oradan da sözü Hz. İbrahim'in ateşe atılması olayına döndürür. Aslında Hz. İbrahim'in ateşe atılması olayı ile Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye, Kerbelâ'ya yolculuğunda benzerlikler vardır. Sanki Hz. İbrahim'i anlatırken Hz. Hüseyin'i de anlatır. Hz. Hüseyin Mekke'den Kûfe'ye giderken Kûfe'den gelen yolcularla karşılaşır. Onların Kûfe'deki halkın sözde biat ettiklerini, ancak sözlerinde sadık olmadıklarını, kılıçlarıyla Yezîd tarafında olduklarını, ona bağlandıklarını ve Kûfe'ye gitmesinin kendisi, ailesi ve taraftarları için iyi olmayacağını söylemelerine rağmen, o yola devam eder. Tıpkı Hz. İbrahim'in Nemrut tarafından ateşe atılırken Cebrail'in yardıma gelmesi ve "Bir ihtiyacın var mı?" diye sorması üzerine "Allah bana yeter" deyip onun yardımını reddetmesi gibi. Çünkü Hz. İbrahim'in ateşte yanıp yakılması, Hz. Hüseyin'in de Kerbelâ çölünde yanıp kavrulması, onlar için daha iyidir. Hz. İbrahim'in kendisine yardıma gelen Cebrail'e "Gerçi bana yardım ediyorsun; kardeş gibi beni koruyup kolluyorsun, ama ey kardeş, ben ateşte mutluyum, neşeliyim. Ben, [yanmakla] artıp eksilecek can değilim."⁹³ dediği gibi Hz. Hüseyin de arkadaşlarına, yakınlarına, kendisine haber getiren elçilere ve diğer yolculara "Allah'tan hayır diliyorum. Bakalım ne olacak!"⁹⁴ ve "Hüküm Allah'ındır. Allah dilediğini yapar."⁹⁵ gibi benzer sözleri söylemiş; hatta isteyenin ayrılıp memleketlerine geri dönebileceğini, yanında kimse kalmasa da bu yolculuğu tamamlayacağını söylemiştir. Muhtemelen atası Hz. İbrahim gibi o da, örneğin rüyasında Resûlullah'ı görmesi ve ister lehine ister aleyhine sonuçlansın başladığı işi tamamlamakla emrolunması⁹⁶ şeklinde bazı işaretler almış ki bizlere göre tehlikeli ve trajik, ama ona göre kolay ve neşe verici, sonu mutlu, sevenin

⁹² Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, III, 423-424 (b. 831-839).

⁹³ Zemânî, Kerîm, *Şerh-i Câmi'-i Mesnevî-i Ma'nevî*, İttılâ'ât Yayınları, Tahran 1382 hş., III, 1077.

⁹⁴ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 171.

⁹⁵ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 174; Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 84; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 326, 480.

⁹⁶ Taberî, *Târîh-i Taberî*, VII, 176; Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 519; (Ümit Kılıç, "Kerbela Olayı", *İslâm Tarihi ve Medeniyeti, İslâm Tarihi ve Medeniyeti, Emevîler*, III, 95.

sevdiğine kavuşacağı bir yolculuğu tamamlamıştır.⁹⁷ O, zorbalara boyun eğmemiş, doğru bildiği yolda dosdoğru yürümüş; kendinden sonraki nesle örnek olmuştur.

مسجداً گر کربلاى من شوى
 كعبه حاجت رواى من شوى
 هين مرا بگذار اى بگزیده دار
 تا رسن بازی کنم منصوروار
 گر شدیت اندر نصیحت جبرئیل
 می نخواهد غوث در آتش خلیل
 جبرئیل رو که من افروخته
 بهترم چون عود و عنبر سوخته
 جبرئیل گر چه یاری می کنی
 چون برادر پاس داری می کنی
 اى برادر من بر آذر چابکم
 من نه آن جانم که گردم بیش و کم

Ey mescit! Kerbelâ'm da olsan benim,
 İhtiyacımı giderecek Ka'be'm olursun benim.

Ey seçilmiş ev! Haydi, bırak beni
 Bırak da iple oynayayım Mansur gibi.

Cebrail de olsanız öğüt vermede,
 Yardım istemez ki Halil ateşin içinde.

Ey Cebrail! Git; çünkü benim yanıp yakılmam [ateşte],
 Öd ve amber gibi yanmam daha iyidir bence.

Ey Cebrail! Gerçi bana yardım ediyorsun,
 Kardeş gibi beni koruyup kolluyorsun,

Ama ey kardeş! Ben ateşte mutluyum, neşeliyim;

⁹⁷ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, III, 591 (b. 4214-4219).

Ben, [yanmakla] artıp eksilecek can değilim...⁹⁸

Mevlâna, “Bahçıvanın sûfi, fakih ve aleviyi birbirinden ayırıp yalnız bırakması” hikâyesinde de hem Hariciler’in Hz. Ali’ye ve ailesine başkaldırılarına ve eşkıyalıklarına hem de Yezîd ve Şemir’in⁹⁹ Hz. Hüseyin’e ve ailesine yaptıkları zulme ve katliama işaret eder. Yezîd ve Şemir’i kınar; onların Hz. Hüseyin’e kin güdüp haksız yere onu ve taraftarlarını öldürdüklerini hatırlatır.

با شریف آن کرد مرد ملتجی
که کند با آل یاسین خارجی
تا چه کین دارند دایم دیو و غول
چون یزید و شمر با آل رسول

Haricî’nin Âl-i Yâsîn’e yaptığını
Sığınan adam (bahçıvan) da şerife yaptı.
Şeytan ve gulyabani nasıl kin güttülse,
Yezîd ve Şemir âl-i resule nasıl kin güttülse
[o da kin güttü, öcünü aldı]¹⁰⁰

“Ölmeden önce ölün” Sözü’nün Tefsiri

Mevlâna, her yıl Âşûrâ günlerinde Şiîlerin yas tutmaları konusuna geçmeden önce, her ne kadar muhaddisler mevzu hadis saymışlarsa da, Göl-

⁹⁸ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî, *Mesnevî-i Ma’nevî*, III, 591 (b. 4214-4219).

⁹⁹ Şemir: Şemir b. Zü’l-cevşen, Havâzin ileri gelenlerindedir. Sıffin savaşında Hz. Ali’nin ordusunda yer aldı, sonra Kufe’de ikamet etti. Kerbelâ’da Hz. Hüseyin’i şehit edenler arasında yer aldı.

¹⁰⁰ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî, *Mesnevî-i Ma’nevî*, II, 303 (b. 2203-2204).

pınarlı'ya göre "Benlikten, bencillikten, şehvetlerden geçin, ölü; irade-nizi Allah iradesine verin." anlamına alınırsa mealen hadis sayılan¹⁰¹, se-lam üzerine olsun Hz. Peygamber'in "Ölmeden önce ölü"¹⁰² sözünü tefsir eder. Söze Senâî-yi Gaznevî'nin,

بمیر ای دوست پیش از مرگ اگر می زندگی خواهی
که ادريس از چنين مردن بهشتی گشت پیش از ما

Ey dost! Eğer yaşamak istiyorsan, öl ölmeden önce;
Çünkü İdris böyle ölümlle cennetlik oldu bizden önce.¹⁰³

beytiyle başlar ve dostuna yani insanoğluna ölümsüzlüğe ermek, ebedî olarak yaşamak istiyorsa, İdris¹⁰⁴ peygamber gibi ihtiyarî yani iradî ölümlle ölmeden önce ölmesini söyler; çünkü onun iradî ölümlle ölmeden önce öldüğünü ve böyle ölümlle de cennetlik olduğunu hatırlatır.

¹⁰¹ Gölpınarlı, Abdülbâki, *Mesnevî ve Şerhi*, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1985, VI, 133.

¹⁰² Sufiler, bu sözü hadis olarak naklederler; ancak *el-Lu'lu'l-mersû'* müellifi İbni Hacer bunu hadis olarak kabul etmez; senedi yoktur, tespit edilememiştir der [Aclûnî, Şeyh İsmâil b. Muhammed, *Keşfu'l-hafâ' ve Muzîlu'l-ilbâs* (nşr. Yûsuf b. Mahmûd el-Hâc Ahmed), Mektebetü'l-ilmî'l-hadîs, Dimaşk-Şam 1421/2000, II, 436]. Fûrûzanfer de aynen İbni Hacer'in sözünü aktarır ve kaynak verir (*el-Lu'lu'l-mersû'*, s. 94); devamında *el-Menhecû'l-kavî'* de (IV, 313) "Hesaba çekilmeden önce amellerinizi hesaba çekin; [amelleriniz] tartılmadan önce kendi [amelleri]nizi tartın. Ölmeden önce ölü" şeklinde bir sözünü olduğunu aktarır (Fûrûzanfer, *Ehâdîs-i Mesnevî*, s. 116).

¹⁰³ Senâî-yi Gaznevî, *Dîvân-ı Senâî* (tsh. Muderris-i Razevî), Senâyî Yayınları, Tahran 1362 hş., s. 52 (b. 10).

¹⁰⁴ İdris: Asıl adı Uhnûh'tur. Hz. Şî'ten sonra kendisine otuz sayfa indirilerek peygamberlik verilmiştir. Remil ilmi, hey'et, nücûm, hesap, tıp, nebatların sırları, garip sanatlar, yazı yazmak, dikiş dikmek, terazi kullanmak gibi meslek ve sanatları icat etmiştir. Çok sayıda talebesi olan İdris demiri keşfedip ondan aletler yapmış, ziraatı geliştirmiş, deri ve kumaşlardan elbise dikmiştir. Kur'an'da iki yerde doğrudan zikredilmektedir: "Kitapta İdris'i de an; çünkü o çok sadık bir peygamberdi. Biz onu yüce bir makama yükselttik" (Meryem 19/56-57), "İsmâil'i, İdris'i, Zülkifl'i de hatırla. Bunların hepsi sabredenlerdendi. Onları rahmetimize kabul ettik. Onlar hakikaten iyi kimselerdendi" (el-Enbiyâ 21/85-86). Ayrıca onunla ilgili olarak "ağlayarak secde etme, doğruya ulaştırılma, seçkin kılınma" (Meryem 19/58); "şanınun ve mekânının üstün ve yüce olması" (Meryem 19/57); "sabredici olma" (el-Enbiyâ 21/85); "sıddîk ve nebî olma" (Meryem 19/56) gibi nitelikler de yer almaktadır. Mi'rac hadisesinde Hz. Peygamber onunla bazı rivayetlere göre ikinci, hadislerin çoğunluğuna göre ise dördüncü kat semada karşılaşmıştır. İdris peygamber, manevi âlemde müstesna bir makama yükseltilmiştir (Ömer Faruk Harman, "İdris", *DİA*, İstanbul 2000, XXI, 478-480).

Mutasavvıflar biri zorunlu (zarurî/ıztırârî) diğeri iradî olmak üzere iki ölümden bahsederek. Ruhun bedenden ayrılması hakiki/zorunlu yani biyolojik ölüm; nefsin hevâ ve hevesini, arzu ve tutkularını etkisiz hale getirme, denetim altında tutmak ise iradî ölümdür. “Ölmeden evvel ölmek” deyimiyile kastedilen budur. Hz. Peygamber bir sahabeye dünyada bir yolcu gibi yaşamasını ve kendini ölü saymasını tavsiye etmiştir. Mutasavvıflara göre Kur’an’da söz konusu edilen iki ölümden biri iradî ölümdür. Ölümü ve sonrasını çokça düşünmeleri sûfleri ölmeden evvel ölmeye, yani kötülük yapmayı emreden nefsi etkisiz hale getirerek kötü duygu ve düşüncelerden fâni olmaya götürmüştür. Bunun için de yemeyi, uyumayı ve konuşmayı en aza indirmişler, inzivaya çekilerek kendilerini ibadete, tefekküre ve zikre vermişlerdir.¹⁰⁵

Mevlâna, İdris peygamberin iradi ölümünü hatırlattıktan sonra “Çok can çekiştin; ama hala gaflet içindesin, perde ardındasın; çünkü asıl olan ölümdü; sense [ölmeden önce] ölmedin.” diyerek dostunu yani insanoğlunu uyarır. Devamında “Bütün bir hayat çok can çekiştin, çok çalıştın, çabaladın, fakat henüz gaflet uykusundasın, mahrumiyet perdesindesin; zira asıl olan ölümdü yani iradî ölümdü, ama sen onu bir türlü gerçekleştiremedin yani ölmeden önce ölemedin. Ölmedikçe can çekişmen, çalışıp çabalaman, koşuşturman bitmez; zira merdiveni basamak basamak kat etmeden hakikat damına, gerçekler âlemine çıkamazsın.” der. Çünkü yüz basamaklı merdivenin iki basamağı eksik olsa, dama çıkmak isteyen kişinin çabası bir sonuç vermez. Kuyudan su çıkarmak için yüz kulaç olması gereken ipin bir kulacı eksik olsa, kişi kuyudan bir kova su doldurup çıkaramaz.

İnsanoğlu ölmeden önce ölmediği, biz ve benlik yıldızları batmadığı sürece dünyayı aydınlatan güneş, hakikat güneşi doğmaz, kendini göstermez, saklanır, gizlenir. Bu yüzden de insan gaflet gecesinde kalır, karanlıklar içinde yaşar; gaflet gecesi devam ettiği sürece de hakikat güneşi doğmaz, ışık vermez. İnsanoğlunun aydınlığa çıkması, hakikat güneşinin üzerine doğması için, topuzu kendine vurması, benliğini kırması gerekir; çünkü bu beden gözü, kulağa tıkanmış pamuk gibidir; gerçekleri göstermez, görmez.

Akıllı insan, sevgiliyi yani Allah’ı perdesiz görmek istiyorsa, ölümü seçmeli, benlik perdesini yırtmalıdır. Fakat ölür de mezara gider ya hani,

¹⁰⁵ Süleyman Uludağ, “Ölüm (Tasavvufta)”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 37.

o ölümü değil; kendisini değiştiren, aydınlığa, nurlar âlemine götüren ölümü seçmelidir. Evet, insan ergenlik çağına girdi mi çocukluk ölür gider. Toprak, altın oldu mu toprak şekli kalmaz. Üzüntü mutluluğa dönüştü mü gam ve keder dikenini kalmaz.

Mevlâna, bu öğütleri verdikten sonra ölmeden önce ölen yani yaşayan ölü birini görmek isteyenlere Hz. Ebubekir'i örnek gösterir. Çünkü Hz. Muhammed Mustafa, "Ey sırlar arayan, diri olan, yaşayan bir ölü görmek istersen, hem de diriler gibi yeryüzünde yürüyen, gezen, dolaşan, kendisi ölmüş, ama canı, ruhu göklere çıkmış, şu an yüce âlemde dolaşan, orayı yurt edinen, ölse de ruhu o âlemden göçmemiş; ölmeden önce bu âlemden göçmüş olan; ancak bu öldükten sonra anlaşılın, akılla anlaşılmayan bir göçtür; ama halkın canının göçmesi gibi değil, bir makamdan başka bir makama göçmek gibi... kim yeryüzünde böyle apaçık yürüyen, giden bir ölüyü görmek istiyorsa, takva sahibi Ebû Bekir'e baksın." buyurmuştur. Mevlâna, Hz. Ebû Bekir'in, imanındaki sadakati ve doğruluğu sayesinde kıyamette haşredilenlerin beyi olduğunu söyler ve "Bu dünya hayatında Ebû Bekir Sıddîk'a bak da kıyamete, mahşere olan imanın ve tasdikinin artsın" diyerek kıyamete, haşre olan inancının, imanının artmasını isteyen kişinin Ebû Bekir'e bakmasını, onu kendisine örnek almasını salık verir. Mevlâna'nın burada Hz. Ebû Bekir'i anması, Şii'lerin Ebû Bekir'e karşı sarf ettikleri saygısız ve seviyesiz sözlerine de bir cevaptır sanki.

Mevlâna, bundan sonra ashabın, birçok kere Hz. Peygambere "Ey kıyamet, ey peygamber! Kıyamete ne kadar yol var, kıyamet ne zaman?" diye sorduklarını, O'nun da hâl diliyle "Birisini mahşerden haşri soruyor!" diye cevap verdiğini, devamında "Ey ulular! Ölmeden önce ölün! Nitekim ben de ölmeden önce öldüm de bu sesi, bu şöhreti o taraftan getirdim." buyurduğunu söyler ve ümmetine de bu dünyada iken kendisi ve Hz. Ebû Bekir gibi ölmeden önce ölmelerini öğütler.

Mevlâna öğütlerine devam eder: "Öyleyse [Hz. Muhammed gibi] kıyamet ol da kıyameti gör. Her şeyi görmenin şartı budur. İster aydınlıklar olsun ister karanlık, o olmadıkça onu tam olarak bilemezsin. Akıl oldun mu akli tamamen bilirsin, aşk oldun mu aşkın alevlerini bilirsin." Bütün âlemden erkek olsun kadın olsun, herkes her an can çekişmekte, ölmektedir. Onların birbirlerine söyledikleri sözlerini, babanın ölürken, can çekişirken oğluna söylediği vasiyeti say; vasiyeti say da bu sayede sende ibret ve rahmet yeşersin; buğzun, kıskançlığın ve kinin kökü kesilsin. Sen yakınlarına bu niyetle bak da onların can çekişmesine, ölümlerine yüreğin

yansın. Gelecek olan şey kesin olarak gelir. Farz et ki o şey şimdi gelmiştir; farz et ki dostların şimdi ölüyor ve ölmüş, onları kaybetmişsin bil. Garazlar, istek ve arzular, senin böyle bakmana perde oluyorsa, onları kalbinden çıkar, at.

Eğer kendini nefsanî isteklerden ve garazlardan kurtaramıyorsan, âcizim deyip durma; bunu âcizliğine vurma. Bil ki her âcizle birlikte güçlü bir acze düşüren var. Senin âciz durumda kalman uygun değildir; bilakis bu engelleri kaldırmaman için çalışman, çabalaman gerekir. Çünkü bilmen gerekir ki varlıkları âciz bırakan Allah Teâlâ'dır. Öyleyse Allah'tan iste de senin âcizliğini bertaraf etsin, gidersin. Âcizlik bir zincirdir; onu Allah Teâlâ vurmıştır sana. Kalp gözünü açıp o zinciri vuranı görmeyen gerekir. Şimdi Allah'a "Ey yaşayış yolunu gösteren! Ben bir doğandım, kanatlarım bağlandı; bu neden?" diyerek yalvar yakar. Ya rabbi! Ben kötülüğe, şer yoluna pek sağlam adım attım; çünkü senin kahrınla şimdi, her an ziyan içindeyim. Senin öğütlerine karşı sağır kesilmiştim; put kırıyorum iddiasındaydım; ama put yapmaktaymışım meğer!"

Ey insan! Senin, yaptıklarını, eserlerini anman mı farz yoksa ölümü anman mı? Bil ki ölüm, güz mevsimine benzer, sense son baharda ortadan kaybolan yapraklar gibisin, hatta yaprakların aslısın. Yıllardır şu ölüm, davulcuğunu çalar durur; ama senin kulağın onun sesini çok geç duyar; ölürlen, can çekişirken içten "ah!" eder "ah ölüm, öldüm!" dersin. Ölüm şimdi mi uyandırdı seni gaflet uykusundan? Ey gafil! Niçin uyanmadın bundan önce? Ölümün bağırıktan yani "ey insanoğlu, dikkatli ol, ben geliyorum" demekten boğazı yırtıldı, sesi kısıldı; çok dövülmekten davulu patladı; ama sen gaflet uykusundan uyanmadın. Kendini küçük ve basit işlere verdin; onlarla meşgul oldun; şimdi ölüm gelince uyandın ve ölümün sırrını anladın; ama bu anda uyanmak, aklını başına almak bir fayda vermez.¹⁰⁶

Çok can çekiştin; ama hala gaflet içindesin;

Çünkü asıl olan ölümdü; sense ölmedin.

Ölmedikçe bitmez can çekişmen;

Dama çıkamazsın, merdiveni kat etmeden.

Yüz basamaklı [merdivenin] iki basamağı eksik olsa,

¹⁰⁶ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî, *Mesnevî-i Ma'nevî* (tsh. Reynold Alleyne Nicholson), Tahran 1371 hş., VI, 1078-1081 (b. 723-776); Zemânî, Kerîm, *Şerh-i Câmi'-i Mesnevî-i Ma'nevî*, Ittilâ'ât Yayınları, Tahran 1382 hş., VI, 226-241.

Dama çıkmak isteyen, mahrem olamaz, ulaşamaz dama.
Yüz kulaç ipin bir kulacı eksik olsa,
Kuyudaki su nasıl dolar kovaya?
Ey beyim! Batmış göremezsün bu gemiyi
Koyup yüklemeyen son yükü, son şeyi.
Son yükü asıl bil; çünkü odur yıkan,
Vesvese ve sapkınlık gemisini batıran.
Gök kubbede güneş kesilir[sin],
Battığı zaman akıl gemin senin.
Can çekişmen uzadı ölmediğin için,
Ey Taraz mumu, sönuver sabahleyin.
Bizim yıldızlarımız gizlenmedikçe,
Bil ki güneş gizlenir evrende.
Topuzu kendine vur da kır benliğini;
Çünkü beden gözü pamuk gibidir kulaktaki...
Ey akıllı! Perdesiz görmek istiyorsan [sevgiliyi]
Ölümü seç; yırt, parçala o perdeyi.
Ama [ölürsün de] mezara girersin [hani], o ölüm değil;
Seni nurlar âlemine götüren, değiştiren bir ölümdür, [bil].
İnsan, erginlik çağına girdi mi çocukluk ölür, geçer gider;
Zenci Rum diyarına gitti mi Rûmî [gibi beyaz] olur, zenciliği gider.
Toprak altın oldu mu toprak şekli kalmaz.
Gam ferahlığa döndü mü üzüntü dikenini kalmaz.
Mustafa, bunun için dedi: "Ey sırları arayan,
Diri bir ölü görmek istersen [bu zaman],
Yeryüzünde diriler gibi yürüyen, yol alan,
Ölmüş, ama canı göklere ağmış olan,
Ruhu şu an bile yüce âlemde oturan,
Ölse de ruhu için bir göç olmayan,
Çünkü o ölmeden önce göçmüştür; [bil],
Ölünce anlaşılır bu, akılla değil.
Göçmüştür, ama halkın canı gibi değildir;
Bir makamdan başka bir makama gitmiştir,

Kim, yeryüzünde görmek isterse
Yürüyüp gezen böyle bir ölüyü aşikâre,
Baksın takva sahibi Ebû Bekir'e;
O, doğruluğuyla bey olmuştur mahşerdekilere.
Dünyada iken Ebû Bekir Sıddîk'a bakıver de
Artsın imanın ve tasdikın kıyamete, mahşere.
Muhammed de peşin yüzlerce kıyametti;
Çünkü o, beşeri varlığını zat-i ilahide yok etmişti.
Ahmet bu dünyada ikinci kez doğmuş idi.
O, apaçık yüzlerce kıyametti.
Ona sürekli kıyameti sorarlardı:
"Ey kıyamet, kıyamete ne kadar yol kaldı?"
O da her zaman hâl diliyle derdi:
"Mahşere haşri mi soruyor birisi?"
Bunun için o güzel haberler veren elçi,
"Ey ulular, ölmeden önce ölün!" sırrını söyledi.
Nitekim ben de ölmeden önce öldüm de,
Bu şöhreti, bu sesi o taraftan getirdim işte.
Öyleyse kıyamet ol da kıyameti gör;
Zira her şeyi görmenin şartı budur, [haydi gör].
İster aydınlık olsun ister karanlık, [bilesin],
O olmadıkça onu tam olarak bilemezsin.
Akıl oldun mu akılı tamamen bilirsin;
Aşk oldun mu aşkın alevlerini bilirsin...
Bütün âlemde gerek erkek gerek kadın [herkes],
Her an can çekişmekte, ölmektedir [kesinkes].
Onların sözlerini vasiyetleri say vasiyetleri,
Babanın ölürken oğluna söylediği [vasiyeti gibi].
Ta ki sende ibret ve rahmet yeşersin;
Buğzun, kıskançlığın ve kinin kökü kesilsin.
Sen yakınlarına bu niyetle bak bu niyetle
Yansın yüreğin onların can çekişmesine, ölümüne.
Gelecek olan gelir kesin; bunu gelmiş bil;

Dostlarını şimdi ölmüş, kaybetmişsin bil.
 Garazlar bu bakışa perde oluyorsa,
 Bu garazları çıkar at kalbinden dışarıya.
 Bunu yapamazsan, âcizim deyip durma [hele];
 Bil ki her âcizle birlikte vardır düşüren güçlü bir acze.
 Âcizlik bir zincirdir; [birisi] sana takmıştır o zinciri;
 Gözünü açıp görmeyen gerekir o zinciri takan kişiyi.
 Şimdi yalvar yakar: Ey yaşayış yolunu gösteren,
 Ben bir doğandım, kanatlarım bağlandı, bu neden?
 Pek sağlam adım attım kötülüğe;
 Kahrınla yaşıyorum her an ziyan içinde.
 Senin öğütlerine karşı sağır kesilmiştim;
 Put kırıyorum diyordum; ama put yapmaktaymışım.
 Yaptıklarını anman mı farz yoksa ölümü anman mı?
 Ölüm güz mevsimine benzer, sense yaprağın aslı.
 Yıllardır şu ölüm, davulcuğunu çalar durur; ama
 Senin kulağın çok geç duyar; geç kulak verirsin ona.
 Ölümler candan “ah!” eder “ah ölüm!” der [insan];
 Ölüm şimdi mi uyandırdı seni [gaflet uykusundan]?
 Ölümün bağırmaktan boğazı yırtıldı, sesi kısıldı;
 Çok dövülmekten davulu patladı.
 Sense kendini küçük işlere kaptırdın;
 Ölümün sırrını şimdi anladın!¹⁰⁷

جان بسی کندی و اندر پرده‌ای
 زانک مردن اصل بد ناوردہ‌ای
 تا نمیری نیست جان کندن تمام
 بی کمال نردبان نایی به بام
 چون ز صد پایه دو پایه کم بود
 بام را کوشنده نامحرم بود

¹⁰⁷ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, VI, 1081 (b. 723-776).

چون رسن یک گز ز صد گز کم بود
آب اندر دلو از چه کی رود
غرق این کشتی نیابی ای امیر
تا بننهی اندرو من الاخیر
من آخر اصل دان کو طارقست
کشتی وسواس و غی را غارقست
آفتاب گنبد ازرق شود
کشتی هش چونک مستغرق شود
چون نمردی گشت جان کندن دراز
مات شو در صبح ای شمع طراز
تا نگشتند اختران ما نهان
دانک پنهانست خورشید جهان
گرز بر خود زن منی در هم شکن
زانک پنبه‌ی گوش آمد چشم تن...
بی حجابت باید آن ای ذو لباب
مرگ را بگزین و بر دران حجاب
نه چنان مرگی که در گوری روی
مرگ تبدیلی که در نوری روی
مرد بالغ گشت آن بچگی بمرد
رومیی شد صبغت زنگی سترد
خاک زر شد هیات خاکی نماند
غم فرج شد خار غمناکی نماند
مصطفی زین گفت کای اسرار جو
مرده را خواهی که بینی زنده تو
می‌رود چون زندگان بر خاکدان

مرده و جانش شده بر آسمان
 جانش را این دم به بالا مسکنیست
 گر بمیرد روح او را نقل نیست
 زانک پیش از مرگ او کردست نقل
 این بمردن فهم آید نه به عقل
 نقل باشد نه چو نقل جان عام
 هم چو نقلی از مقامی تا مقام
 هر که خواهد که ببیند بر زمین
 مرده‌ای را می‌رود ظاهر چنین
 مر ابوبکر تقی را گو ببین
 شد ز صدیقی امیرالمحشرین
 اندرین نشات نگر صدیق را
 تا به حشر افزون کنی تصدیق را
 پس محمد صد قیامت بود نقد
 زانک حل شد در فنای حل و عقد
 زاده‌ی ثانیست احمد در جهان
 صد قیامت بود او اندر عیان
 زو قیامت را همی پرسیده‌اند
 ای قیامت تا قیامت راه چند
 با زبان حال می‌گفتی بسی
 که ز محشر حشر را پرسید کسی
 بهر این گفت آن رسول خوش‌پیام
 رمز موتوا قبل موت یا کرام
 هم‌چنانک مرده‌ام من قبل موت
 زان طرف آورده‌ام این صیت و صوت

پس قیامت شو قیامت را ببین
دیدن هر چیز را شرطست این
تا نگردی او ندانی اش تمام
خواه آن انوار باشد یا ظلام
عقل گردی عقل را دانی کمال
عشق گردی عشق را دانی ذبال
گفتمی برهان این دعوی مبین
گر بدی ادراک اندر خورد این
هست انجیر این طرف بسیار و خوار
گر رسد مرغی قنق انجیرخوار
در همه عالم اگر مرد و زنند
دم به دم در نزع و اندر مردند
آن سخنشان را وصیتها شمر
که پدر گوید در آن دم با پسر
تا بروید عبرت و رحمت بدین
تا ببرد بیخ بغض و رشک و کین
تو بدان نیت نگر در اقربا
تا ز نزع او بسوزد دل ترا
کل آت آت آن را نقد دان
دوست را در نزع و اندر فقد دان
وز غرضها زین نظر گردد حجاب
این غرضها را برون افکن ز جیب
ور نیاری خشک بر عجزی مه ایست
دانک با عاجز گزیده معجزیست
عجز زنجیریست زنجیرت نهاد

چشم در زنجیرنه باید گشاد
 پس تضرع کن کای هادی زیست
 باز بودم بسته گشتم این ز چیست
 سخت تر افشردهام در شر قدم
 که لَفی خُسرم ز قهرت دم به دم
 از نصیحتهای تو کر بودهام
 بت شکن دعوی و بت گر بودهام
 یاد صنعت فرض تر یا یاد مرگ
 مرگ مانند خزان تو اصل برگ
 سالها این مرگ طبلك می زند
 گوش تو بیگاه جنبش می کند
 گوید اندر نزع از جان آه مرگ
 این زمان کردت ز خود آگاه مرگ
 این گلوی مرگ از نعره گرفت
 طبل او بشکافت از ضرب شگفت
 در دقایق خویش را در بافتی
 رمز مردن این زمان در یافتی

Âşûrâ Günü Yas Tutmak Ölüm Anında Tövbe Edip Bağışlanma Dilemek Gibidir

Mevlâna, ömrünü zayı edip ölüm anı, o darlık zamanında tövbe istiğfar eden, bağışlanma dileyen gafil kişinin durumunu her yıl Âşûrâ günlerinde Antakya kapısında yas tutan Halepli Şiîlerin durumuna benzetir ve devamında onların bu halini eleştirir, onları kınar:¹⁰⁸

Âşûrâ günü kadın erkek, çoluk çocuk, yaşlı ve genç bütün Halep halkı, bütün Şiîler, sabahtan akşama kadar Antakya kapısında toplanır, ehl-i

¹⁰⁸ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, VI, 1081-1082 (b. 777-805).

beytin yasını tutar, ağlar, feryadı figan eder, Kerbelâ olayını anarlar. O ailenin Yezîd ve Şemir'den gördükleri zulümleri, o imtihanı ve sıkıntıyı sayar, ağıtlar yakarlar. Ah, vah, vay sesleri feryadı figanlarına karışır; bütün ova ve çöl onların ağıtlarıyla, feryadı figanlarıyla dolar taşar.

Bu esnada yabancı bir şair yoldan gelir, Âşûrâ günü o feryadı figanı işitir. Şehrin dışında ağıt yakan büyük bir topluluğu görür. Şehri bırakıp o tarafa, Antakya kapısına doğru gider. O feryadı, o hayhuyu "Nedir bu gam? Bu matem kimin için tutuldu?" diye sorar soruşturur. İçinden de "Bu ölen büyük bir bey olmalı; böyle bir topluluk, küçük bir iş değil." der. Orada bulunanlara "Bana onun adını, lakaplarını söyleyiniz; çünkü ben yabancıyım, sizse bu köydensiniz. Onun adı, sanı, işi ve özellikleri nedir? Söyleyin de onun iyiliklerine dair bir ağıt yakayım. Ben şair bir adamım, bir mersiye düzeyim de buradan bir azık, bir yiyecek elde edeyim." der. Bu sözleri duyanlardan biri, "Hey, sen deli misin? Yoksa sen Şii değil misin, ehl-i beytin, Peygamber ailesinin düşmanı mısın? Bugünün Âşûrâ günü olduğunu, o cana yas tutmanın bir asır yaşamaktan daha yeğ, daha üstün olduğunu bilmiyor musun? Bu üzüntü, bu dert Mümin kulun katında nasıl değersiz olur? Küpeye duyulan aşk, kulağın aşkı kadardır. İnsan, kulağı sevdiği gibi küpeyi de sever yani Hz. Peygamberi seven Hz. Hüseyin'i de sever. O temiz ruha yas tutmak Müminin katında, yüzlerce Nuh tufanından daha meşhurdur." der.

Şiilere göre Hz. Hüseyin'in yasını tutmak bir asır yaşamaktan ve belki de bir asır ibadet etmekten daha üstündür. Yas tutmak, ağıt yakmak, ağlamak, onların katında çok değerlidir.

Mevlâna, Hz. Hüseyin'i "temiz ruh" bilir ve okuyucularına da öyle tanıtır. Evet, bedenın yaşaması ruh iledir. Ruh olmadı mı beden yaşamaz; hatta ruhsuz bedenın hiçbir değeri yoktur. Ruh bedenden çıktı mı en yakınları, en sevdikleri bile fazla bekletmez, bir an önce geldiği yere, aslına yani toprağa verir, teslim ederler. Ruh, Allah Teâlâ'dan bir parçadır. Ruh, bedeni terk ettiği zaman, geldiği yere yani sonsuzluk âlemine gider.

İnsan, kulağı sevdiği gibi küpeyi de sever. Hz. Peygamberi seven Hz. Hüseyin'i de sever. Çünkü Hz. Hüseyin, Hz. Peygamber'in torunudur, kulağındaki küpedir, küpe gibi değerlidir.

Kerbelâ olayı, yüzlerce Nuh tufanından daha dehşet, daha korkunçtur. Tufan ki, insanoglunun bütün aile bireylerini, malını, mülkünü, kazanımlarını hatta bütün bir dünyayı ortadan kaldırır, yok eder. İşte böyle bir

tufan hatta bunların yüzlercesi bile Kerbelâ olayının yol açmış olduğu zararı vermemiştir, veremez de. Tufandan sonra geride kalan insanoğlu, örneğin 26 Aralık 2004'te Hint Okyanusunda meydana gelen tsunami gibi birçok tufandan sonra yine çalışmış, mal mülk sahibi olmuş, eski birikimlerinden daha fazlasını elde etmiştir; ama Kerbelâ tufanı böyle değildir; onun yol açtığı hasar ve zarar on dört asırdır hâlâ giderilememiştir. Sünnî ve Şîî diye iki gruba ayrılmış İslâm âlemi on dört asırdır bunun sıkıntısını çekmektedir. Müslümanlar akıllarını başlarına alıp sağlıklı düşünüp doğru karar vermedikleri sürece de ne yazık ki böyle devam edecektir. İşte bu yüzden Kerbelâ faciası, yüzlerce Nuh tufanından daha dehşetli, daha zarar verici, daha yıkıcı olmuştur, olmaya da devam etmektedir. İşte bu yüzden o temiz ruh için yas tutmak, ama onu kaybettiği, ona destek olmadığı için, kendi sorumluluğunu, suçunu ve günahını idrak ederek, yaptıkları kötü işlerden ve düşüncelerden pişmanlık duyarak, Sünnî ve Şîî çatışmasını ortadan kaldırıp asr-ı saadetteki gibi Müslüman olamadığı, Müslümanca yaşayamadığı için yas tutmak Müminin katında, yüzlerce Nuh tufanından daha meşhurdur, daha faziletlidir.

Mevlâna, devamla şairin dilinden Halep Şîîlerini kınamak üzere söze başlar ve “Evet, bu doğrudur, ama Yezîd’in devri nerede? Ne zaman olmuş bu gam? Ne kadar geç gelmiş bu yere? Körlerin gözleri bile o kötülüğü gördü. Sağırın kulakları bile o hikâyeyi duydu. Siz bu zamana kadar uyuyor muydunuz ki şimdi yasla elbiselerinizi yırtıyorsunuz?” der, onları kınar; onları uyanmaya, akıllarını başlarına almaya davet eder.

Mevlâna'ya göre yas tutanlar, kimin için ve neden yas tuttıklarını bilmiyorlar. Feryadı figan edenler, ağlayıp kendilerini dağlayanlar Hz. Hüseyin'i tanımayanlardır. Ovayı, sahrayı dolduran feryadı figan, dini tanıma derdinden ve üzüntüsünden değildir. Din için üzülme, gamlanma, bilgiye, ilme matuftur. Âlimler, din için üzülürler. Cehaletten, bilgisizlikten mukaddes dert ve gam hâsıl olmaz. Yas tutanlardan bazısının sesi, bilgilerine bağlı değildir. Sloganları yüksektir, ama hisleri, şuurları düşüktür, bayağıdır. Dini ve Hz. Hüseyin'i bilen ve tanıyanlar, yas tutmazlar.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Mansûr Keyânî, “Âşûrâ der Bâver-i Mevlevî”, *Ferheng-i Keşer*, S. 87 (<https://rasekhoon.net/article/show/211201>).

Şiiler, eğer orantısız bir savaşta imam Hüseyin'i ve arkadaşlarını kaybettikleri ve ona verdikleri sözde durmadıkları için yas tutuyor, kendilerini kınıyor, yeriyor ve bu yüzden ağlıyorlarsa bu doğrudur. Yok, Hz. Hüseyin'i Sünniler öldürdüler diyerek, Hz. Ebû Bekir'e, Hz. Ömer ve Hz. Aişe'ye küfrederek, onlara lanet okuyarak, suçu onların üzerine atarak Hz. Hüseyin'in yasını tutuyorlarsa bu yanlıştır, doğru değildir. Mevlâna'ya göre böyle düşüncede olan Şiilerin, yani bütün bir yıl bir şey yapmayıp Âşûrâ günü yas tutanları durumu, bir ömür gaflet uykusunda uyuyan, ölüm çağı gelince uyanan kişiye benzer. Onların Hz. Hüseyin'e değil kendilerine, kendi acınacak hallerine ağlayıp yas tutmaları gerekir; çünkü bu ağır uyku kötü bir ölümdür.

Mevlâna, yas tutan Şiilere "Yoksa siz, Hz. Hüseyin'in, o sultana mensup ruhun, dinin sultanı, padişahlar padişahı olduğunu bilmiyor musunuz da yas tutuyor, kendinizi dağlıyorsunuz?" diyerek sorar, onları kınar. Çünkü o sultana mensup ruh zindandan kurtulmuş, özgürleşmiştir. Niçin elbisemizi yırtalım, neden elimizi ısıralım ki? Zira onlar dinin sultanıydılar; padişahlar padişahıydılar.

Mevlâna'ya göre, şimdi sevinç vaktidir; çünkü onlar bağı koparmışlar, dünya zindanının kapısını kırmışlardır; tomruğu ve zinciri kırıp atmış, esaretten kurtulmuş, devlet otağına doğru at koşturmuşlardır. Onlar şehittirler. "Allah yolunda öldürülenlere 'ölüler' demeyin. Bilakis onlar diridirler, lakin siz anlayamazsınız. (2 Bakara 154)" buyrulduğu gibi şehitler ölmezler; bir konaktan başka bir konağa göçerler.

Mevlâna, sözde Şiilere, sözde Ali ve Hüseyin taraftarlarına eleştirilerini sürdürür ve "Sen, onlardan, onların halinden birazcık bile haberdar olsaydın, bugünün saltanat günü, mutluluk ve padişahlar padişahlığı günü olduğunu bilirdin. Mademki onlardan haberdar değilsin, yürü git, kendine ağla; çünkü bu dünyadan göçmeyi, mahşer gününü, dirilip haşrolmayı inkâr ediyorsun. Kendi yıkık gönlüne, harap dinine ağla; çünkü bu eski topraktan, bu dünyadan başka bir şey görmüyor. Görüyorsa eğer, neden yiğit değil, neden destekçi, fedakâr ve tokgözlü değil? Nerede yüzünde din şarabının ışığı, bereketi? Denizi gördüysen, nerede cömertlik eli? Çünkü ırmağı gören suyu esirgemez, hele o denizi, o bulutu gören hiç esirgemez." der.

تشبیه مغفلی کی عمر ضایع کند و وقت مرگ در آن تنگاتنگ توبه و استغفار کردن
گیرد به تعزیت داشتن شیعة اهل حلب هر سالی در آیام عاشورا به دروازه انطاکیه و رسیدن
غریب شاعر از سفر و پرسیدن کی این غریو چه تعزیه است.

روز عاشورا همه اهل حلب
باب انطاکیه اندر تا به شب
گرد آید مرد و زن جمعی عظیم
ماتم آن خاندان دارد مقیم
ناله و نوحه کنند اندر بکا
شیعه عاشورا برای کربلا
بشمرند آن ظلمها و امتحان
کز یزید و شمر دید آن خاندان
نعره‌هاشان می‌رود در ویل و وشت
پر همی‌گردد همه صحرا و دشت
یک غریبی شاعری از راه رسید
روز عاشورا و آن افغان شنید
شهر را بگذاشت و آن سوی رای کرد
قصد جست و جوی آن هیهای کرد
پرس پرسان می‌شد اندر افتقاد
چیست این غم بر که این ماتم فتاد
این رئیس زفت باشد که بمرد
این چنین مجمع نباشد کار خرد
نام او و القاب او شرحم دهید
که غریبم من شما اهل دهید
چیست نام و پیشه و اوصاف او
تا بگویم مرثیه ز الطاف او

مرثیه سازم که مرد شاعرم
تا ازینجا برگ و لالنگی برم
آن یکی گفتش که هی دیوانه‌ای
تو نه‌ای شیعه عدو خانه‌ای
روز عاشوار نمی‌دانی که هست
ماتم جانی که از قرنی بهست
پیش ممن کی بود این غصه خوار
قدر عشق گوش عشق گوشوار
پیش ممن ماتم آن پاک‌روح
شهره‌تر باشد ز صد طوفان نوح

نکته گفتن آن شاعر جهت طعن شیعه حلب

گفت آری لیک کو دور یزید
کی بدست این غم چه دیر اینجا رسید
چشم کوران آن خسارت را بدید
گوش کران آن حکایت را شنید
خفته بودستید تا اکنون شما
که کنون جامه دریدیت از عزا
پس عزا بر خود کنید ای خفتگان
زانک بد مرگیست این خواب گران
روح سلطانی ز زندانی بجست
جامه چه درانیم و چون خاییم دست
چونک ایشان خسرو دین بوده‌اند
وقت شادی شد چو بشکستند بند
سوی شادروان دولت تاختند
کنده و زنجیر را انداختند

روز ملکست و گش و شاهنشهی
 گر تو یک ذره ازیشان آگهی
 ور نه‌ای آگه برو بر خود گری
 زانک در انکار نقل و حشری
 بر دل و دین خرابت نوحه کن
 که نمی‌بیند جز این خاک کهن
 ور همی‌بیند چرا نبود دلیر
 پشتدار و جانسپار و چشم‌سیر
 در رخت کو از می دین فرخی
 گر بدیدی بحر کو کف سخی
 آنک جو دید آب را نکند دریغ
 خاصه آن کو دید آن دریا و میغ

Ömrünü zayı edip ölüm anı, o darlık zamanında tövbe istiğfar eden/bağışlanma dileyen gafil kişinin her yıl Âşûrâ günlerinde Antakya kapısında yas tutan Halepli Şiilere benzetilmesi ve yabancı bir şairin yoldan gelip “Bu feryadı figan, neyin, kimin matemidir, kime yas tutuluyor?” diye sorması

Âşûrâ günü bütün Halepliler,
 Geceye dek Antakya kapısında [beklerler].

Kadın erkek büyük bir topluluk toplanırlar,
 O ailenin yasını tutarlar.

Ağlar, feryadı figan ederler,
 Âşûrâ [günü], Kerbelâ [olayı] için Şiiler.

Sayar, söylerler o imtihanı, o zulümleri
 O ailenin Yezîd'den ve Şemir'den gördükleri.

Ah, vah, vay sesleri karışır feryadı figanlarına;
 Bütün ova ve çöl dolar taşar [onların feryatlarıyla].

Yabancı bir şair yoldan geldi
 Âşûrâ günü, o feryadı figanı işitti.

Şehri bırakıp o tarafa doğru gitti/yüz tuttu,
 O feryadı, o hayhuyu araştırmaya başladı/koyuldu.

Sorup soruşturdu, araştırmaya koyuldu:
Nedir bu gam? Bu matem kimin için tutuldu?
Bu ölen büyük bir bey olmalıdır,
Böyle bir topluluk, küçük bir iş değildir.
Bana onun adını, lakaplarını söyleyiniz;
Çünkü ben yabancıyım, sizse bu köydensiniz.
Onun adı, işi ve özellikleri nedir? [Söyleyin de]
Onun iyiliklerine dair söyleyiveriyim bir mersiye.
Ben şair bir adamım, bir mersiye düzeyim;
[Düzeyim] de buradan bir azık, bir yiyecek elde edeyim.
Birisi ona dedi ki, "Hey, sen deli misin?
Şii değil misin, Ehlibeyt düşmanı mısın?
Bilmiyor musun [bugünün] Âşûrâ günü olduğunu,
O cana yas [tutman]ın bir asır [yaşamak]dan daha üstün olduğunu?
Bu üzüntü Müminin katında nasıl değersiz olur?
Küpeye duyulan aşk, kulağın aşkı kadardır, [o kadar olur].
O temiz ruha yas tutmak Müminin katında,
Yüzlerce Nuh tufanından daha meşhurdur daha.

O şairin Halep Şiîlerini kınamak için nükte söylemesi
[Şair] dedi ki, 'Evet, ama Yezîd'in devri nerede?
Ne zaman olmuş bu gam? Ne kadar geç gelmiş bu yere?
Körlerin gözleri bile o kötülüğü gördü;
Sağırların kulakları bile o hikâyeyi duydu.
[Yoksa] siz şimdiye kadar uyumuş muydunuz?
Şimdi yas tutuyor, elbiselerinizi yırtıyorsunuz!
Ey uyuyanlar! Kendinize yas tutun;
Çünkü bu ağır uyku kötü bir ölüm.
Sultana mensup ruh zindandan kurtuldu, özgürleşti;
Niçin yırtalım elbisemizi, neden ısralım elimizi?
Çünkü onlar dinin sultanıydılar;
Sevinç vaktidir; çünkü bağı kopardılar.
Devlet otağına doğru at koşturdular;
Tomruğu ve zinciri [kırp] attılar.

Onlardan birazcık bile haberdar olsaydın, [bilirdin bugünü]
 [Bugün] saltanat günüdür, mutluluk ve padişahlar padişahlığı günü.
 Haberdar değilsen, yürü git, kendine ağla; çünkü
 İnkâr ediyorsun [buradan] göçmeyi, mahşer gününü.
 Kendi yıkık gönlüne, harap dinine ağla;
 Çünkü bir şey görmüyor, bu eski topraktan başka.
 Görüyorsa eğer, neden yiğit değil,
 Neden destekçi, fedakâr ve tokgözlü değil?
 Yüzünde nerede din şarabının ışığı, bereketi?
 Denizi gördüysen, nerede cömertlik eli?
 Esirgemez suyu ırmağı gören;
 Hele o denizi, o bulutu gören.¹¹⁰

Sonuç

Hz. Ali'nin, Hasan ve Hüseyin'in şehadetine kendilerini Ali taraftarı yani onun Şiîleri olarak gören, sözde Şiîler, özellikle Iraklılar ve Kûfeliler sebep olmuşlardır. Zira onlar, söz verip sözlerinde durmayan, vefasız, ikiyüzlü, münafık, düzenbaz, korkak ve bencil insanlardır.

Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, hepsi bir beden azaları gibidirler, Müslümandırlar, kardeşirler. Ebû Bekir, günahlardan sakınan, doğrulayan, muttaki ve siddıktır. Ömer, pak ve fâruk yani doğruyla aslı olmayanı ayırt eden temiz insandır. Osman, iki nur sahibi, zi'n-nûreyn'dir, günahlardan arınmıştır. Ali, Tanrı rızasını kazanmış, ahdine vefalıdır, murtazadır. Hasan ve Hüseyin, Allah'ın rahmetiyle ve yakınlığıyla zatına yaklaştırarak, rahmetine mazhar kılarak halkına karşı üstün ve özel kıldığı seçkin iki şehittir.

Hz. Hüseyin ölmeden önce ölmüş, ölümsüzlüğe ermiştir. Hüseyin'in Mekke'den Kûfe'ye yaptığı yolculuğu, Kerbelâ'da şehadet şerbetini içişi aşktır, aşkın bir neticesidir. Hüseyin ve onunla birlikte Kerbelâ'da şehit edilen taraftarları Tanrı şehitleridir. Onlar, Kerbelâ çölünde belâ arayanlardır.

¹¹⁰ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, VI, 1081-1082 (b. 777-805).

Kerbelâ şehitleri, gerçek âşıklardır; onlar mutlu ve mesutturlar. Aşk, âşıkları tanımak, bilmek isteyenler, şehitlere, özellikle Kerbelâ şehitlerine bakmalıdırlar. Gerçek aşk dersleri Hüseyin gibi şehitlerin aşk mektebinde öğrenilir. Onlar, gökyüzünün padişahlarıdır; gökyüzünün kapılarını açmayı başarmış; candan ve mekândan kurtulmuş, arşa, göklere, akıl ve can göğüne yükselmiş; öbür âlemde, sonsuzluk âleminde uçmaktadırlar. Onlar, başkalarına da kurtuluş yolunu öğretmiş, onların da bu zindandan kurtulmalarına vesile olmuşlardır.

İnsanoğlu, ölümsüzlüğe ermek, ebedî olarak yaşamak istiyorsa, İdris peygamber gibi ihtiyarî yani iradî ölümle ölmeye önce ölmelidir. O, çok can çekişir; ama hala gafletindedir. Asıl olan ölümdür; o ise ölmeye önce ölmemiştir. Ölmedikçe de can çekişmesi, çalışıp çabalaması, koşuşturması bitmez.

İnsanoğlu ölmeye önce ölmediği, biz ve benlik yıldızları batmadığı sürece dünyayı aydınlatan güneş, hakikat güneşi doğmaz, kendini göstermez. İnsanoğlunun aydınlığa çıkması, hakikat güneşinin üzerine doğması için, topuzu kendine vurması, benliğini kırması gerekir; çünkü bu beden göze, kulağa tıkanmış pamuk gibidir; gerçekleri göstermez, görmez de.

Akıllı insan, sevgiliyi yani Allah Teâlâ'yı perdesiz görmek istiyorsa, ölümü seçmeli, benlik perdesini yırtmalıdır. Bu ölüm, ölüp de mezara defnettikleri ölüm değil, kişinin kendisini değiştiren, aydınlığa, nurlar âlemine götüren ölümdür; yani ölmeye önce ölmektir.

Ölmeye önce ölen yani yaşayan ölü birini görmek isteyen Hz. Ebubekir'e bakabilir. Çünkü o, imanındaki sadakati ve doğruluğu sayesinde kıyamette haşredilenlerin beyi olmuştur. Haşre olan inancının artmasını isteyen, Ebû Bekir'e bakmalı, onu kendisine örnek almalıdır.

Hız. Peygamber, "Ey ulular! Ölmeye önce ölü! Nitekim ben de ölmeye önce öldüm de bu sesi, bu şöhreti o taraftan getirdim." buyurmuş, ümmetine de bu dünyada iken kendisi ve Hz. Ebû Bekir gibi ölmeye önce ölmelerini öğütlemiştir.

Bütün âlemde erkek olsun kadın olsun, herkes her an can çekişmekte, ölmektedir. Onların birbirlerine söyledikleri sözlerini, babanın ölmeye, can çekişirken oğluna söylediği vasiyeti saymak gerekir. Ölüm, güz mevsimine benzer, insansa son baharda ortadan kaybolan yapraklar gibidir. Yıllardır ölüm, davulunu çalar durur; ama insanın kulağı onun sesini çok geç duyar; ölmeye, can çekişirken içten "ah!" eder "ah ölüm, öldüm!" der.

Evet, insan kendini küçük ve basit işlere verir, onlarla meşgul olur; ölüm gelince uyanır, ölümün sırrını anlar; ancak bu anda uyanması, aklını başına alması kendisine bir fayda vermez.

Ömrünü zayi edip ölüm anı, o darlık zamanında tövbe istiğfar eden, bağışlanma dileyen gafil kişinin durumu, her yıl Âşûrâ günlerinde Antakya kapısında yas tutan Halepli Şîîlerin durumuna benzer.

Evet, Kerbelâ olayı, yüzlerce Nuh tufanından daha dehşet, daha korkunçtur. Tufan ki, insanoğlunun bütün aile bireylerini, malını, mülkünü, kazanımlarını hatta bütün bir dünyayı ortadan kaldırır, yok eder. Ama böyle bir tufan hatta bunların yüzlercesi bile Kerbelâ olayının yol açmış olduğu zararı vermemiştir, veremez de. Onun yol açtığı hasar ve zarar on dört asırdır devam etmektedir ve şu ana kadar da giderilememiştir. Sünnî ve Şîî diye iki gruba ayrılmış İslâm âlemi on dört asırdır bu sıkıntıyı çekmektedir.

Müslümanlar akıllarını başlarına alıp sağlıklı düşünüp doğru karar vermedikleri sürece de ne yazık ki böyle devam edecektir. İşte bu yüzden Kerbelâ faciası, yüzlerce Nuh tufanından daha dehşetli, daha zarar verici, daha yıkıcı olmuştur, olmaya da devam etmektedir.

Belki bu yüzden o temiz ruh için yas tutmak; ama onu kaybettiği, ona destek olmadığı için, kendi sorumluluğunu, suçunu ve günahını idrak ederek, yaptıkları kötü işlerden ve düşüncelerden pişmanlık duyarak, Sünnî ve Şîî çatışmasını ortadan kaldırıp asr-ı saadetteki gibi Müslüman olamadığı, Müslümanca yaşayamadığı için yas tutmak gerekir.

Şîîlere göre, Hz. Hüseyin'in yasını tutmak bir asır yaşamaktan ve belki de bir asır ibadet etmekten daha üstündür. Yas tutmak, ağıt yakmak, ağlamak, onların katında çok değerlidir; ancak onlar, kimin için ve neden yas tuttıklarını bilmemektedirler. Feryadı figan edenler, ağlayıp kendilerini dağlayanlar Hz. Hüseyin'i tanımayanlardır. Ovayı, sahrayı dolduran feryadı figan, dini tanıma derdinden ve üzüntüsünden değildir. Din için üzülme, gamlanma, bilgiye, ilme matuftur. Âlimler, din için üzülürler. Cehaletten, bilgisizlikten mukaddes dert ve gam hâsıl olmaz. İslâm dinini ve Hz. Hüseyin'i bilen ve tanıyanlar, yas tutmaz, ağıt yakmazlar.

Şayet Şîîler, orantısız bir savaşta Hz. Hüseyin'i ve arkadaşlarını kaybettikleri ve ona verdikleri sözde durmadıkları için yas tutuyor, kendilerini kınayıp yeriyor ve bu yüzden ağlıyorlarsa bu doğrudur. Yok, Hz. Hüseyin'i Sünnîler öldürdüler diyerek, Hz. Ebû Bekir'e, Hz. Ömer ve Hz.

Ayşe'ye küfrederek, onlara lanet okuyarak, suçu onların üzerine atarak, Hz. Hüseyin'in yasını tutuyorlarsa bu yanlıştır. Mevlâna'ya göre böyle düşüncede olan Şiîlerin, yani bütün bir yıl bir şey yapmayıp Âşûrâ günü yas tutanları durumu, bir ömür gaflet uykusunda uyuyan, ölüm çağı gelince uyanan kişiye benzer. Onların Hz. Hüseyin'e değil kendilerine, kendi acınacak hallerine ağlayıp yas tutmaları gerekir; çünkü bu ağır uyku kötü bir ölümdür. Çünkü O sultana mensup ruh zindandan kurtulmuş, özgürleşmiştir. Niçin elbisemizi yırtalım, neden elimizi ısıralım ki? Zira onlar dinin sultanıydılar; padişahlar padişahıydılar. Şimdi sevinç vaktidir; onlar bağı koparmışlar, dünya zindanının kapısını kırmışlardır; tomruğu ve zinciri kırıp atmış, esaretten kurtulmuş, devlet otağına doğru at koşturmuşlardır.

Ne var ki Şiîler, sözde Ali ve Hüseyin taraftarı olanlar, onlardan, onların halinden birazcık bile haberdar olsalardı, bugünün saltanat günü, mutluluk ve padişahlar padişahlığı günü olduğunu bilirlerdi. Mademki onlardan haberdar değiller, gitsinler, kendilerine ağlasınlar; çünkü bu dünyadan göçmeyi, mahşer gününü, dirilip haşrolmayı inkâr ediyorlar. Kendi yıkık gönüllerine, harap dinlerine ağlasınlar; zira bu eski topraktan, bu dünyadan başka bir şey görmüyorlar...

KAYNAKÇA

- Aclûnî, Şeyh İsmâil b. Muhammed, *Keşfu'l-hafâ' ve Muzîlu'l-ilbâs I-II* (nşr. Yûsuf b. Mahmûd el-Hâc Ahmed), Mektebetü'l-ilmî'l-hadîs, Dımaşk-Şam 1421/2000.
- Algül, Hüseyin ve dğr., *İlmihal I*, İstanbul 1998 (Önsöz'deki tarih), Divantaş.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi I-XIV* (ed. Hakkı Dursun Yıldız), Çağ Yayınları, İstanbul 1992.
- Fığlalı, Ethem Ruhi, "Hâricîler", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 169-175.
- , "Hüseyin", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 518-521.
- Fürûzanfer, Bedî'uzzaman, *Ehâdîs-i Mesnevî*, Emîr Kebîr Yayınları, Tahran 1370 hş.
- Gölpınarlı, Abdülbâki, *Mesnevî ve Şerhi I-VI*, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1985.
- Harman, Ömer Faruk, "İdrîs", *DİA*, İstanbul 2000, XXI, 478-480.

- Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi I-VI* (çev. İsmail Yiğit ve Sadreddin Gümüş), Kayıhan Yayınları, İstanbul 1985.
- Hazret-i Emîr Ali İbn-i Ebitalib, *Nehcü'l-belâga* (haz. Abdülbâki Gölpınarlı), Kum 1981.
- Kılıç, Ümit, "Kerbelâ Olayı", *İslâm Tarihi ve Medeniyeti, Emevîler*, İstanbul 2018, III, 93-110.
- Mansûr Keyânî, "Âşûrâ der Bâver-i Mevlevî", *Ferheng-i Keşer*, S. 87 (<https://rasekhoon.net/article/show/211201>).
- Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî, *Mesnevî-i Ma'nevî* (tsh. Reynold Alleyne Nicholson), Emîr Kebîr Yayınları, Tahran 1371 hş.
- , *Kulliyât-ı Dîvân-ı Şems I-II* (tsh. Bedî'uzzaman Fürûzanfer), Nigâh Yayınları, Tahran 1374 hş.
- , *Dîvân-ı Kebîr I-VII* (haz. Abdülbâki Gölpınarlı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- , *Fîhi Mâ Fîh* (tsh. Bedî'uzzaman Fürûzanfer), Emîr Kebîr Yayınları, Tahran 1384 hş.
- , *Fîhi Mâ Fîh* (çev. Abdülbâki Gölpınarlı), İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2014.
- , *Mecâlis-i Seb'a/Heft Hitâbe* (tsh. Tevfik H. Sübhânî), Keyhan Yayınları, Tahran 1372 hş.
- , *Mecâlis-i Seb'a/Yedi Meclis* (çev. Abdülbâki Gölpınarlı), İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2010.
- Mutahherî, Murtezâ, *Hamâse-i Huseynî (Suherrânîhâ) I-II*, Sadrâ Yayınları, Tahran 1377 hş.
- Öz, Mustafa, "Râfızîler", *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 396-397.
- , "Şîa", *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX, 111-114.
- Rûhânî, Rızâ, "Berresî ve Tahlîl-i Rûykerd-i 'İrfânî-i Mevlevî be Vâkı'a-i 'Âşûrâ", *Pejûhişnâme-i 'İrfân, Do Faslnâme-i 'Ulûm-i İnsânî*, S. 13, s.1-49, Tahran 1393 hş.
- Senâî-yi Gaznevî, *Dîvân-ı Senâî* (tsh. Muderris-i Razevî), Senâyî Yayınları Tahran 1362 hş.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Târîh-i Taberî, Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk I-XVI* (Farsça trc. Ebu'l-kâsım Pâyende), 1352 hş., Elektronik Yayın 1389 hş.
- Tabersî, Ebû Mansûr Ahmed b. Ali, *İhticâc I-II* (Arapça metin ve Farsça çev. Behrâd-i Ca'ferî), Dâru'l-Kutubî'l-İslâmiyye, Tahran 1381 hş.

Uludağ, Süleyman, “Ölüm (Tasavvufta)”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 36-37.

Yavuz, Yusuf Şevki, “Âşûrâ”, *DİA*, İstanbul 1991, IV, 24-26.

Zemânî, Kerîm, *Şerh-i Câmi'-i Mesnevî-i Ma'nevî I-VII*, İttılâ'ât Yayınları, Tahran 1382 hş.

<https://ganjoor.net/moulavi/shams/> (Erişim: 01-31.10.2020)/

<http://www.kuranmeali.com> (Erişim: 01-31.10.2020)/

<https://www.vajehyab.com> (Erişim: 01-31.10.2020)/